ਜਸਵੰਤ ਜ਼ਫ਼ਰ

ਇਹ ਬੰਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਇਹ ਬੰਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਏਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਦੋ ਸਾਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ	(ਕਵਿਤਾ)	1993, 2011, 2017
ਅਸੀਂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕੀ ਲਗਦੇ ਹਾਂ	(ਕਵਿਤਾ)	2001, 2002, 2007, 2011, 2014, 2016, 2019
ਸਿਖੁ ਸੁ ਖੋਜਿ ਲਹੈ	(ਵਾਰਤਕ)	2007, 2009, 2014, 2020
ਇਹ ਬੰਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ	(ਕਵਿਤਾ)	2010, 2013, 2020
ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਲੱਗਿਆ	(ਵਾਰਤਕ)	2015, 2018
ਭਗਤੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ	(ਵਾਰਤਕ)	2015
ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪਰਲਾ ਪੱਤਣ/	(ਕਵਿਤਾ)	2016
ਪਿਆਰੇ ਆਓ ਘਰੇ	(ਕਵਿਤਾ)	2018
The Other Shore of Words		

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਇਹ ਬੰਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ

(ਕਵਿਤਾਵਾਂ)

ਜਸਵੰਤ ਜ਼ਫ਼ਰ

ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

Eh Banda Ki Hunda

Poems by

Jaswant Singh Zafar ©
28, Basant Vihar, Jawaddi,
Ludhiana - 141013
Mobile: 99888-03277
e-mail: jaszafar@yahoo.com

ISBN : 978-81-7883-635-5
Rs. 150/- $5
First Edition : 2010
Second Edition : 2014
Third Edition : 2020
Printed and Bound In India

Published by

A Group of

Chetna Parkashan

PUNJABI BHAWAN, LUDHIANA (Pb.) INDIA
KOTKAPURA | CANADA | USA
Ph. 0161-2413613, 2404928, (M) 98152-98459, 98762-07774
Ph.: 95011-45039
Website: www.chetnaparkashan.com
E-mail: chetnaparkashan@gmail.com, gulatipublishersltd@gmail.com

Printer : R.K. Offset, Delhi

All rights reserved
This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photo copying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the publisher of this book.

follow us on : www.facebook.com/ChetnaParkashan

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪਤਨੀ

ਸਰਦਾਰਨੀ ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਪੰਧੇਰ

ਲਈ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਨਾਚੰਤੀ ਗੋਪੀ ਜੰਨਾ
ਨਈਆ ਤੇ ਬੈਰੇ ਕੰਨਾ
ਤਰਕੁ ਨ ਚਾ
ਭ੍ਰਮੀਆ ਚਾ
ਕੇਸਵਾ ਬਚਉਨੀ ਅਈਏ ਮਈਏ ਏਕ ਆਨ ਜੀਉ

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਤਰਤੀਬ

'ਇਹ ਬੰਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ' ਦਾ ਕਾਵਿ -ਡਾ. ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ 9
ਬੰਦਾ 13
ਚੰਗਾ ਕਿ ਮੰਦਾ 14
ਮੱਛਰ ਸਿੰਘ 15
ਗੈਲੀਲੀਓ 16
ਜੈਤਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ 18
ਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਪਿਆ 20
ਭਗਤ ਸਿੰਘ 22
23 ਮਾਰਚ 24
ਊਧਮ ਸਿੰਘ 25
ਰਵੀ ਸਿੱਧੂ 27
ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਣਖੀ 30
ਉਤਮ ਸਿੰਘ 33
ਬਾਬਾ 35
ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ 36
ਮਰਿਆਦਾ 39
ਇਨਕਲਾਬ 42
ਕਰਾਮਾਤ 43
ਸ਼ਹੀਦੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ 46
ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ 48
ਲੀਲ੍ਹਾ 50
ਕੁੱਖਾਂ 'ਚ ਕਤਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ 51
ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ 52
ਖ਼ੂਨ ਪਸੀਨਾ ਸਿਆਹੀ 53
ਮਾਮੀ ਮਰੀ 'ਤੇ 55
ਪਰਵਾਸੀ 57
ਧਰਤੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ 58
ਜਿਨ ਮੁਖਿ ਲੋਇਣ ਨਾਹਿ 60

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਗੋਆ ਬੀਚ 'ਤੇ	62
ਸਾਮੂਹਿਕ ਵਿਆਹ	64
ਬੁਰਕੀ	65
ਅਮਰੀਕੀ ਟਾਵਰ ਡਿੱਗਣ 'ਤੇ	66
ਡਰ	68
ਮੁਕਤੀ	69
ਮੌਤ	71
ਨਸ਼ਾ	72
ਪੁਲ਼	74
ਫੁੱਲ	75
ਤੰਗ ਦਿਲੀ	76
ਵਿਗਾੜ	77
ਉਮਰ	79
ਬੇਚੈਨੀ	80
ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹੋ	81
ਅੱਤਿਆਚਾਰ	84
ਪਤਾ ਨਹੀਂ	86
ਹਾਜ਼ਰ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ	87
ਸੰਜੋਗ ਵਿਯੋਗ	88
ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ	89
ਬਹਾਨਾ	90
ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ	91
ਨਿਸਚਤ	92
ਜਿਉਂਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ	93
ਆਪੋ ਆਪਣੀ	95
ਅਰਦਾਸ	97
ਇਕ 'ਚ ਅਨੇਕ	98
ਵੇ ਰਾਂਝਣਾ	100
ਨਦੀਏ ਨੀਂ	101
ਕਵੀ ਇਕੱਲਾ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ	103

***

Original by;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

'ਇਹ ਬੰਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ' ਦਾ ਕਾਵਿ

ਜਸਵੰਤ ਜ਼ਫ਼ਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਦੋ ਸਾਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ** ਭਾਵੇਂ 1993 ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਪਰ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ 2001 ਵਿਚ **ਅਸੀਂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕੀ ਲਗਦੇ ਹਾਂ** ਨਾਲ ਬਣੀ। ਕੇਵਲ ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀ, ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਅਤਿ ਮਕਬੂਲ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਜ਼ਫ਼ਰ ਲਈ ਉਸ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਅਗ੍ਹਾਂਹ ਲੰਘਣਾ ਇਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਪਰ ਕਵੀ ਇਕ ਬੱਝਵੀਂ ਪਛਾਣ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਗੁਜ਼ਰ ਬਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਉਂ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਖੜੋਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਉਸ ਪਛਾਣ ਵਿਚ ਗੁੱਸਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਮੋਹ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਜਸਵੰਤ ਜ਼ਫ਼ਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚੇਤੰਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ **ਇਹ ਬੰਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ** ਉਸ ਦੀ ਅਗਲੇਰੀ ਤਲਾਸ਼ ਦਾ ਕਾਵਿ ਹੈ। ਇਹ ਤਲਾਸ਼ ਇਕੇਰਾਂ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤਲਾਸ਼ ਨੇ ਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਕੀ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਲੋਂ ਵੀ ਵਿਲੱਖਣ ਰਹਿਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਕਵੀ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ, ਇਕੇਰਾਂ ਹੀ ਕਠਿਨ ਹੁੰਦੈ। ਜ਼ਫ਼ਰ ਕਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੈਤਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਵਰਗੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸੰਬੰਧਤ ਨਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਘਾੜਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਟਾਖ਼ਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਵੀ। ਪਿਛਲੇ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਜ਼ਫ਼ਰ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਧੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਸੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬੋਲਣਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਵੀ ਨੇ ਕਥਨ ਦਾ ਤੱਤ ਕੱਢਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਕਥਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ-

ਹਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ
ਸੁਜਾਖਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ
ਹਰ ਲਾਰਾ ਝੂਠਾ ਲਾਰਾ ਹੁੰਦਾ
ਸੱਚਾ ਲਾਰਾ
ਲਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ...

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਹ ਬਣੇ ਬਣਾਏ ਵਿਚਾਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਗੇਰੇ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਕਾਵਿ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਵੀਂ ਤਲਾਸ਼ ਦਾ ਬਿੰਬ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾਵਿ-ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਉਘੜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ **ਬੰਦਾ** ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਥੀਮਕੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ **ਬੰਦਾ** ਹੀ ਉਘੜਣਾ ਹੈ; ਉਸਦਾ ਯਥਾਰਥ, ਉਸਦਾ ਅਵਚੇਤਨ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜਿਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਜਾਗਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੋਂ ਬੰਦੇ ਤੱਕ ਹੈ-

ਮੈਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ ਵਗਦੇ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ
ਕਿਵੇਂ ਵਗ ਲੈਂਦਾ ਏਂ ਲਗਾਤਾਰ ?
ਅੱਗੋਂ ਦਰਿਆ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ
ਵਗਣਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ?

ਰਾਤੀਂ ਮੇਰੇ ਸੁਪਨੇ 'ਚ
ਦਰਿਆ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਚੰਦ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ
ਬੰਦਾ ਬਣ
ਮੈਥੋਂ ਪਰਤ ਕੇ ਪੁੱਛ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਇਹ ਬੰਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ?

ਉਂਝ ਤਾਂ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਜ਼ਫ਼ਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਹੈ। ਆਦਰਸ਼ ਬੰਦੇ ਦੇ ਬਿੰਬ ਹਨ, ਸਮਾਜਕ-ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਉਸ ਤਸੱਵਰ ਨਾਲ ਤਲਾਸ਼ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਪਛਾਣ, ਚੇਤਨ-ਅਵਚੇਤਨ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਤਲਾਸ਼ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਤਲਾਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਆਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਹੈ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਹੋਂਦ : ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ, ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਆਦਰਸ਼-ਬਿੰਬ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕਥਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਵਿਗਾਸ ਨੂੰ ਬਿੰਬਤ ਕਰਨਾ, ਇਉਂ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਹੋਣ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ **ਬੰਦਾ** ਉਸਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਗਨੀਫਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸਿਰਜਣ ਲਗਦਾ ਹੈ-

ਕਾਲ ਵੱਸ
ਬੰਦਾ ਮਰ ਕੇ ਮੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ
ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦਾ

ਗੁਰੂ ਨੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ
ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆਂ ਦੇ ਫੁੱਲ
ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ 'ਚ ਪਾਇਓ

ਉਸਦਾ ਇਹ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਗਨੀਫਾਇਰ ਕਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਘੜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਕੁਝ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇਖਣੀਆਂ ਵੀ ਵਾਜਬ ਹਨ-

- *ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਬੰਦਾ*
  ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਵੀ ਤੰਗ ਕਰ ਸਕਦਾ
  ਓਸ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ 'ਚ ਬੰਦ ਕਰ ਸਕਦਾ
  ਪਰ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਬਲਵਾਨ
  ਮੱਛਰ ਸਿੰਘ ਭਲਵਾਨ

- *ਬਣਕੇ ਮਕਾਨ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜਹਾਨ ਦਿੰਦਾ*
  ਬਣਦਾ ਮਕਾਨ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੜਾ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ

- *ਬੰਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਪੁਲਿੰਗ*
  ਪਰ
  ਬੰਦਗੀ ਇਸਤਰੀਲਿੰਗ

ਵਖਤੁ ਵੀਚਾਰੇ ਸੁ ਬੰਦਾ ਹੋਇ (ਮ:੧) ਅਤੇ ਜ਼ਫ਼ਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਰਾ ਅਰਥ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਬੰਦੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਕਟਾਖ਼ਸ਼ ਉਸ ਤਲਾਸ਼ 'ਚੋਂ ਹੀ ਉਭਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ ਕਟਾਖ਼ਸ਼ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕਾਵਿ ਦਾ ਪਿਛਲੇ ਕਾਵਿ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਭਿੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਵਿਧਾ ਜਾਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਤਲਾਸ਼ ਉਘੜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਂ ਉਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਜਾਂ ਕਥਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਤੋਂ ਪਾਸੇ ਹੋ ਕੇ ਅਤਿ ਸੰਜਮ ਦੀ ਸੰਕੇਤਕ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਤਿ ਸੰਜਮੀ ਸੰਵਾਦ ਕਾਵਿ ਵਿਧਾ ਵਿਚ ਢਲ਼ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-

o *ਕੀ ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਏਂ ਮੈਨੂੰ ?*

• *ਨਹੀਂ*

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

o *ਕਿਉਂ?*

• *ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੌਣ ਕਰਦਾ*
ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ੱਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

o *ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ*

• *ਕੀ?*

o *ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਏਂ ਬਹੁਤ*

ਇਉਂ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਥੀਮਕੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਤੇ ਰੂਪਕੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਨਵੀਂ ਤਲਾਸ਼ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਸੰਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਕ ਤਲਾਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿਰਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਲਾਸ਼ ਅਗੇਰੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਚਿਹਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਵੀ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਵੀ ਫਿਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਲਾਸ਼ ਬੌਧਿਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਫ਼ਰ ਜਦੋਂ **ਕਵੀ ਇਕੱਲਾ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ** ਆਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਵਿ-ਸਿਰਜਣਾ, ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਬੌਧਿਕਤਾ ਜਾਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਤਾ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ-

ਕਵੀ ਜਦ ਕਵਿਤਾ ਗਾਉਂਦਾ
ਸੁਣਾਉਂਦਾ
ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ
ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦਾਦ ਉਗਰ੍ਹਾਉਂਦਾ
ਜੇ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ
ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ
ਜੋ ਉਸ ਨਾਲ ਰਲ਼ ਕੇ ਕਵਿਤਾ ਰਚਦੇ
ਤਾਂ ਕਵੀ
ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਹੈ

ਇਸ 'ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ' ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਕਵੀ ਨਵਾਂ ਕੀ ਤਲਾਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕਾਵਿ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਲਾਸ਼ ਵਲੋਂ ਚੇਤੰਨ ਹੋਣਾ ਹੀ ਕਵੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਲੋਂ ਜ਼ਫ਼ਰ ਚੇਤੰਨ ਹੈ।

ਡਾ. ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ

10-01-10 ਦਿੱਲੀ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਬੰਦਾ

ਮੈਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ ਵਗਦੇ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ
ਕਿਵੇਂ ਵਗ ਲੈਂਦਾ ਏਂ ਲਗਾਤਾਰ ?
ਅੱਗੋਂ ਦਰਿਆ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ
ਵਗਣਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ?

ਦਰਿਆ ਨਾਲ ਤੁਰਦਿਆਂ
ਸਮੁੰਦਰ ਕੋਲ ਪੁੱਜਿਆ
ਜੋ ਚੰਦ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਸੀ ਹੱਸ ਰਿਹਾ
ਓਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ
ਏਨਾ ਗਹਿਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ?
ਸਮੁੰਦਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ
ਗਹਿਰਾਈ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ?

ਫਿਰ ਮੈਂ ਚੰਦ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ
ਏਨਾ ਸ਼ਾਂਤ ਕਿਉਂ ਹੈਂ ?
ਚੰਦ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਪੁੱਛਿਆ
ਇਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਈ ?

ਰਾਤੀਂ ਮੇਰੇ ਸੁਪਨੇ 'ਚ
ਦਰਿਆ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਚੰਦ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ
ਬੰਦਾ ਬਣ
ਮੈਥੋਂ ਪਰਤ ਕੇ ਪੁੱਛ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਇਹ ਬੰਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ?

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਚੰਗਾ ਕਿ ਮੰਦਾ

ਹਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ
ਸੁਜਾਖਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ

ਹਰ ਲਾਰਾ ਝੂਠਾ ਲਾਰਾ ਹੁੰਦਾ
ਸੱਚਾ ਲਾਰਾ
ਲਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ

ਆਸਰਾ ਤਾਂ ਆਸਰਾ ਹੁੰਦਾ
ਸੱਚਾ ਜਾਂ ਝੂਠਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਹਰ ਸ਼ਰਧਾ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੁੰਦੀ
ਝੂਠੀ ਸ਼ਰਧਾ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ

ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਬਸ ਬੰਦਾ ਹੁੰਦਾ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਮੱਛਰ ਸਿੰਘ

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਬੰਦਾ
ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਵੀ ਤੰਗ ਕਰ ਸਕਦਾ
ਓਸ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ 'ਚ ਬੰਦ ਕਰ ਸਕਦਾ
ਪਰ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਬਲਵਾਨ
ਮੱਛਰ ਸਿੰਘ ਭਲਵਾਨ
ਮੱਛਰਦਾਨੀ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਦਾ
ਆਪ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਉਡਾਨ ਭਰਦਾ
ਗਾਉਂਦਾ ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦਾ
ਮੱਛਰਦਾਨੀ ਵਿਚਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦਾ
ਕਿ
          ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਦਿਖਾ ਵੱਡਿਆ ਬਦਮਾਸ਼ਾ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਗੈਲੀਲੀਓ

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਜ਼ਹਿਰ ਸੀ
ਜਾਂ ਸਿਰ ਤਲਵਾਰ ਸੀ
ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ
ਗੈਲੀਲੀਓ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੁਕਰਾਤ ਸੀ
ਪੱਲੇ ਜਿਉਂਦੀ ਜਗਦੀ ਬਾਤ ਸੀ
ਬਾਤ ਸੀ ਕਿ
ਇਹ ਜੋ ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਹੈ
ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਹੈ
ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਤਾਂ ਕੀ
ਸੂਰਜੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਨਹੀਂ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪਰ ਸਾਥੋਂ ਬਾਤ ਅੱਗੇ ਨਾ ਤੁਰੀ

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੀਵੰਤ ਸੰਸਾਰ ਦੇ
ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਪਾਸਾਰ ਦੇ
ਕੇਂਦਰ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
ਕੇਂਦਰ ਬਣਨ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
ਕੇਂਦਰ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਲੋਚਦੇ ਹਾਂ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ
ਕਿ ਬੱਸ
ਹੰਕਾਰ ਲੋਭ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ
ਕਾਕਟੇਲ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ
ਮਰਨੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰਦੇ ਹਾਂ
ਪਰ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਜੀਂਦੇ ਹਾਂ

ਅਜੇ ਅਸੀਂ
ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਦੇ
ਜਿਉਣ ਜੋਗੇ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤ ਬਣਨਾ ਹੈ
ਖ਼ੁਦ ਨੂੰ ਥਾਂ ਸਿਰ ਸਮਝਣਾ
ਜਾਂ ਥਾਂ ਸਿਰ ਕਰਨਾ ਹੈ
ਤਾਂ ਕਿਤੇ
ਜਿਉਂਦੀ ਜਗਦੀ ਬਾਤ ਨੇ
ਅੱਗੇ ਤੁਰਨਾ ਹੈ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਜੈਤਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਸਿੱਖ ਸੀ ਜੈਤਾ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਧੜੋਂ ਲੱਥੇ ਸੋਚ-ਸਰੋਤ
ਸੀਸ ਨੂੰ
ਰਾਜਧਾਨੀ ਰੁਲ਼ਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ
ਮੋਹ ਪੁਗਾਇਆ
ਗੁਰਧਾਨੀ ਵੱਲ ਧਾਇਆ
ਨੇਰ੍ਹੀ ਨੇਰ੍ਹ ਤੇ ਹਕੂਮਤੀ ਪਹਿਰੇ ਚੀਰ ਕੇ ਦੱਸਿਆ
ਕਿ ਜੇਤੂ ਹੋਣਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ

ਸਿੰਘ ਬਣ ਕੇ ਜੈਤਾ
ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ
ਗੁਰੂ ਦਾ ਲਾਡਲਾ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਡਲਿਆਂ ਸੰਗ ਨਿੱਤਰਿਆ
ਕਹਿੰਦਾ

ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ
ਬੇਦਿਲੀ ਕੂੜ ਜਬਰ ਤੇ ਅਨਿਆਂ ਨੂੰ
ਮਾਰਨ ਲਈ ਲੜਾਂਗਾ
ਇਹ ਰਹਿਣਗੇ ਜਾਂ ਮੈਂ ਰਹਾਂਗਾ

ਮੌਤ ਦੀ ਬਾਂਹ 'ਚ ਬਾਂਹ ਪਾ ਨੱਚਿਆ
ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾ ਤੱਕਿਆ
ਓਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਕਿ ਸਿੰਘ ਲਈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੁੰਦਾ
ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਮਾਰੀ
ਪੁੱਛੇ ਮੌਤ ਵਿਚਾਰੀ
ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ
ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ
ਸ਼ਹੀਦੀ ਰੱਖਾਂ ?

ਪਰ ਮੈਂ
ਨਾ ਜੈਤਾ ਨਾ ਜੀਵਨ
ਨਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾ ਜੇਤੂ
ਨਾ ਲਾਡਲਾ ਨਾ ਲੜਾਕੂ

ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੋਂ ਦੂਰ
ਨਾਖੁਸ਼
ਨਾਂਮਾਤਰ ਖੁਸ਼
ਜਾਂ ਬਣਾਉਟੀ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ
ਸੋਚਦਾ ਕੁਛ
ਕਹਿੰਦਾ ਕੁਛ
ਤੇ ਕਰਦਾ ਕੁਛ ਹਾਂ

ਬੱਸ ਪੀਂਦਾ ਖਾਂਦਾ
ਤੱਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਸਹਿਣ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ
ਨਾਂ ਕੀ ਏ
ਨਾਂ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ
ਕੀ ਫ਼ਰਕ ਪੈਂਦਾ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਪਿਆ

ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਪਤਾ
ਉਮਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਘਰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪਤਾ

ਜਦ ਲਈਅਰ ਵੈਲੀ* ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ
ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਰਗਰਮੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ
ਹੜ੍ਹ ਲਿਆਉਂਦਾ

ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਿਰਪਾਨਧਾਰੀ ਹੈ
ਜਿਸ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ
ਸੰਗ ਜਕ ਝਿਜਕ ਮਾਰੀ ਹੈ

(ਕਵੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਪਾਰਕ)*

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਉਸ ਦੀ ਚੁੰਬਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਹੁਤ ਤੀਬਰ
ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਧਨੀ
ਹੱਸਦਾ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਨਿਰਾ ਸੁਖਮਨੀ

ਤੁਰਦਾ ਤਾਂ ਨਿਤਰਿਆ ਪਾਣੀ ਲੱਗਦਾ
ਬੱਚਿਆਂ ਸੰਗ ਖੇਡਦਾ ਖਿਡਾਉਂਦਾ
ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਲੱਗਦਾ

ਜਦ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸਦੇ ਦੀ
ਸਫ਼ੈਦ ਦਾਹੜੀ ਹਿੱਲਦੀ
ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ
ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ
ਕੁਝ ਕੁਝ ਟੋਹ ਮਿਲਦੀ

ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਸੰਗ
ਜਪੁ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦਾ
ਇਹ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ
ਮਾਹੌਲ ਦੀ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲੜਦਾ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਭਗਤ ਸਿੰਘ

ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸੀ
ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨਮਸਕਾਰਦਾ

ਦਾਦਾ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਹੋਇਆ
ਤੂੰ 24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗੱਭਰੂ ਸੀ
ਤੇਰਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਵੇਲਾ ਸੀ

ਦਾਦਾ ਗੱਭਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਵੀ ਤੂੰ
24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗੱਭਰੂ ਸੀ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਗੱਭਰੂ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਵੀ
ਤੂੰ 24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗੱਭਰੂ ਸੀ

ਮੈਂ 24 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਇਆ
ਤਾਂ ਵੀ ਤੂੰ
24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗੱਭਰੂ ਸੀ
ਮੈਂ 25, 26, 27, ..., 37 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਇਆ
ਤੂੰ 24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗੱਭਰੂ ਹੀ ਰਿਹਾ

ਮੈਂ ਹਰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ
ਬੁਢਾਪੇ ਵੱਲ ਇਕ ਸਾਲ ਵਧਦਾ ਹਾਂ
ਤੂੰ ਹਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ ਤੇ
24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗੱਭਰੂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ

ਉਂਜ ਅਸੀਸ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੇ
ਜਿਊਂਦਾ ਰਹੇਂ ਸਦਾ ਜਵਾਨੀਆਂ ਮਾਣੇਂ
ਪਰ ਤੂੰ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਜਿਊਂਦਾ ਹੈਂ ਭਰ ਜੁਆਨ ਗੱਭਰੂ
ਸਦਾ ਜੁਆਨੀਆਂ ਮਾਣਦਾ ਹੈਂ
ਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਅਜੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ
ਉਹਨਾਂ ਗੱਭਰੂਆਂ ਦੇ ਵੀ ਹਾਣ ਦਾ ਹੈਂ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

23 ਮਾਰਚ

ਸ਼ਹੀਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ ਦੀ
ਛੁੱਟੀ ਨਾ ਹੋਵੇ
ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜਰਾਂਗੇ
ਰੋਸ ਹੜਤਾਲ ਕਰਾਂਗੇ
ਕਲਾਸਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਕੇ
ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਿਆਂਗੇ
ਤੇ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਂਗੇ
ਉਸ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ 'ਤੇ
ਜੋ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਤੱਕ
ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਊਧਮ ਸਿੰਘ

ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ
ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਕੀਤਾ
ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਜਾਗਣ ਦਾ
ਸੈਰ ਕਰਨ ਦਾ
ਪ੍ਰਣ
ਤੇ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ

ਇਕ ਰਾਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਕਾਫ਼ੀ ਹੁੰਦੀ
ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਸਮ ਤੋੜਨ ਲਈ
ਸਹੁੰ ਸੁਗੰਧ ਭੁੱਲਣ ਲਈ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪਰ ਇੱਕੀ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ
ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ
ਰਾਤਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵੀ
ਭੁਲਾ ਨਾ ਸਕੀ
ਤੈਨੂੰ ਤੇਰਾ
ਪ੍ਰਣ

ਸਮਾਂ ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਜਣੇ ਖਣੇ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ
ਪਰ ਤੈਂ ਆਪਣੇ
ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਦਿਲ ਅਤੇ ਰੂਹ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ
ਪੈਂਤੀ ਕਰੋੜ ਨਾਲ ਐਸੀ ਜਰਬ ਦਿੱਤੀ
ਕਿ ਜ਼ਖ਼ਮ ਸੁੱਕਣ ਲਈ
ਪੈਂਤੀ ਕਰੋੜ ਦਿਨਾਂ-ਰਾਤਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ
ਪਰ ਤੂੰ ਦਿਨਾਂ-ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ
ਵਕਤ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੀ
ਜ਼ਖ਼ਮ ਤੇ ਦਰਦ ਦਾ ਇਲਾਜ
ਪ੍ਰਣ ਪੂਰਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ

ਤੇਰੇ ਵਲੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋਏ
ਕਰੋੜਾਂ ਦਿਨਾਂ-ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਜੋੜਿਆਂ ਕੋਲ
ਤੇਰੀ ਅਮਰਤਾ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਰਿਹਾ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਰਵੀ ਸਿੱਧੂ *

ਮੈਂ ਜੋ
ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਖੁਣੋਂ
ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖੁਣੋਂ
ਕੁਝ ਨਾਂ ਖੁਣੋਂ
ਹਮੇਸ਼ਾ ਥੁੜਦਾ ਹਾਂ
ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰਵੀ ਸਿੱਧੂ ਬਾਰੇ
ਸੋਚਦਾ
ਝੂਰਦਾ ਤੇ ਕੁੜਦਾ ਹਾਂ
ਕਦੇ ਸੋਚਦਾਂ
ਕਿ ਏਨੇ ਪੈਸੇ ਓਸ ਨੇ ਕੀ ਕਰਨੇ ਸਨ
ਦਸ ਵੀਹ ਲੱਖ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆਂ
ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਕੋਠੇ ਭਰਨੇ ਸਨ

ਸੋਚਦਾ ਜਾਨਾਂ
ਕਿ ਆਤੂ ਘੁਮਿਆਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ
ਜਿਹਦੇ ਹੱਥ ਕੰਬਦੇ ਤੇ ਸਿਰ ਹਿਲਦਾ ਹੈ
ਕਹਿੰਦਾ
ਸੁਣਾ ਬਈ ਅਬਸਰਾ
ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਮਿਲਦੀ ਤਨਖ਼ਾਹ
ਮੈਂ ਕਿਹਾ
ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ

(ਵਿਚ ਕਾਲ਼ੇ ਧਨ ਸਹਿਤ ਪਕੜੇ ਗਏ ਪੰਜਾਬ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖੀ)

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਕਹਿੰਦਾ
ਵਾਹ ਬਈ ਵਾਹ
ਓਏ ਏਨੇ ਪੈਸੇ ਕੀ ਕਰਦੈਂ ?

"ਓਏ ਏਨੇ ਪੈਸੇ ਕੀ ਕਰਦੈਂ ?"

ਇਸ ਪੰਜ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਤਰ ਦਾ
ਐਸਾ ਚੱਲਿਆ ਬਾਣ
ਰੂਹ 'ਚੋਂ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕੰਬਿਆ
ਪਿੰਡਿਓਂ ਕਿਰਿਆ ਤਾਣ

ਕਦੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਪੀਰਾਂ ਆਖਿਆ
ਨਾ ਜੰਗਲ ਪਰਬਤ ਜਾਹ
ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰੱਬ ਵੱਸਦਾ
ਪਾਉਣਾ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਪਾ
ਅੱਜ ਆਤੂ ਪੀਰ ਦੀ ਰਮਜ਼ ਕਿ
ਨਾ ਖ਼ਬਰ ਤਬਸਰੇ ਗਾਹ
ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸਿੱਧੂ ਵੱਸਦਾ
ਫਾਹੁਣਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਹ

ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਦੇਵਤੇ
ਵਸਦੇ ਸਨ ਇਸ ਥਾਂ
ਇਕੋ ਜੋਤ ਸਰੂਪ ਸਭ
ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਨਾਂ
ਸਾਡੇ ਵੀ ਨਾਮ ਕਰੋੜ ਨੇ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਤੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਗੋਤ
ਪਰ ਘਟ ਘਟ ਅੰਦਰ ਰਵ ਰਹੀ
ਰਵੀ ਸਿੱਧੂ ਦੀ ਜੋਤ

ਆਤੂ ਰੂਹ ਦੇ ਪਾਵਨ ਚਰਨੀਂ
ਰੋਂਦੂ ਮਨ ਦੇ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ
ਮੁਰਸ਼ਦ ਮਿਲਿਆ ਜੁਗਤੀ ਪਾਈ
ਢਿੱਡੋਂ ਨੱਚਦਾ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ

ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ
ਆਪੇ ਦਿੰਦਾ ਆਪੇ ਲੈਂਦਾ
ਸੌਦਾ ਆਪ ਕਰਾਏਂਦਾ
ਲੁੱਟੇ ਅਤੇ ਲੁਟਾਵੇ ਆਪੇ
ਆਪੇ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਏਂਦਾ
ਲਾਵੇ ਆਪ ਹਟਾਵੇ ਆਪੇ
ਆਪ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਪਾਏਂਦਾ
ਜੱਜ ਵਕੀਲ ਸਿਪਾਹੀ ਆਪੇ
ਆਪੇ ਜਾਂਚ ਕਰਾਏਂਦਾ
ਆਪੇ ਕਾਲਮ ਆਪੇ ਚੈਨਲ
ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਏਂਦਾ
ਤੇਰੇ ਮੇਰੇ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਰਵੀ ਸਿੱਧੂ ਅਖਵਾਏਂਦਾ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਣਖੀ

ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ
ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਣਖੀ ਦਾ ਭੋਗ
ਵੈਰਾਗ ਸੋਗ
ਰਾਗੀ ਗਾ ਰਹੇ
ਅਬ ਕੀ ਬਾਰ ਬਖਸਿ ਬੰਦੇ ਕਉ
ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਹੋਏਗੀ
ਵਿਛੜੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਬਖ਼ਸ਼ਣਾ ਜੀ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਉਪਰੰਤ
ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਭੇਟ ਹੋਣਗੀਆਂ
ਸੰਗਤਾਂ ਲੇਟ ਹੋਣਗੀਆਂ
ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮੀਏ ਜੀਵਨ 'ਤੇ
ਚਾਨਣੇ ਪੈਣਗੇ
ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਥੀ ਕਹਿਣਗੇ
ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਸੀ
ਨਸਲਵਾਦ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਸੀ
ਅਸੀਂ ਜਦ ਏਧਰ ਆਏ
ਰੰਗ ਭੇਦ ਬੜੇ ਸਤਾਏ
ਅਣਖੀ 'ਸਾਬ ਦੀ ਅਣਖ਼ ਜਾਗੀ
ਅਣਖੀ ਅਖਵਾਏ
ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤਾ
ਜਲਸੇ ਜਲੂਸਾਂ ਮੁਜ਼ਾਹਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ
ਨਸਲਵਾਦੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਡਟੇ
ਅੜੇ ਲੜੇ ਖੜ੍ਹੇ
ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ

ਪਤਵੰਤੇ ਬਿਆਨਣਗੇ
ਅਣਖੀ 'ਸਾਬ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ ਨੂੰ
ਕੁਝ ਜਾਣੂੰ ਦਿਲਾਂ 'ਚ ਕੋਸਣਗੇ
ਮਾੜੀ ਕਿਸਮਤ ਔਲਾਦ ਗੰਦੀ ਨੂੰ
ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਗੋਰੀ ਵਿਆਹੀ
ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪਿਆ
ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਆਈ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਮਸੀਂ ਬਚਾਇਆ
ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਯਾਰਾਂ ਜਚਾਇਆ
ਤੇਰੀ ਜਾਨ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੀ ਐ
ਪੱਲਿਓਂ ਕੀ ਗਿਆ
ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਲਿਆਂਦੀ ਐ
ਮਨ ਸਮਝਾਉਣ ਲੱਗਾ
ਗੋਰੀ ਨੂੰਹ ਦੀਆਂ
'ਸਟ ਸਰੀ ਅਕਾਲਾਂ' ਨਾਲ
ਜ਼ਖ਼ਮ 'ਤੇ ਅੰਗੂਰ ਆਉਣ ਲੱਗਾ

ਇਹ ਸਦਮਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਝੱਲਿਆ
ਪਰ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ
ਐਨ੍ਹ ਵਿਚਾਲੇ ਬੰਬ ਚੱਲਿਆ
ਬੰਬ ਦੇ ਪਲੀਤੇ ਨੂੰ
ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤੀਲੀ ਡੰਗਿਆ
ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ
ਲਫ਼ਜ਼ ਬੇਟੀ ਦੇ
ਡੈਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ
ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ
ਕਾਲ਼ੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਰਹੀ ਹਾਂ
ਅਚਿੰਤੇ ਬਾਜ ਪਏ
ਰਾਗੀ ਗਾ ਰਹੇ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਉਤਮ ਸਿੰਘ

ਪਹਿਲਾਂ ਮਟਕਾ ਵਜਾਉਣਾ ਸਿੱਖਿਆ
ਫਿਰ ਤਬਲਾ
ਸਿਤਾਰ
ਵਾਇਲਨ
ਫ਼ਿਲਮ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ
ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਸਿੱਖਿਆ
ਉਤਮ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖਿਆ
ਸਦਾ ਸਿੱਖਦੇ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖਿਆ
ਸਿੱਖ ਜੁ ਹੋਇਆ ਉਤਮ ਸਿੰਘ

ਆਲਾਪ ਸਿੱਖਿਆ
ਪਰ ਉੱਚੀ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ
ਸੁਰ ਸੁਰਤੀ ਨਾਲ
ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸਿਰਜਣਾ ਗਾਹੁਣਾ ਸਿੱਖਿਆ
ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਦੌੜ ਕੇ
ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਰੂਹ 'ਚ ਵੱਜਦੇ
ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਦੀ ਅਨੰਤਤਾ 'ਚੋਂ
ਉਹ ਫ਼ਿਲਮ ਨੂੰ ਗਿਣਵੀਆਂ ਟੁਣਕਾਰਾਂ ਦਿੰਦਾ
ਜਿਵੇਂ ਲਲਾਰੀ ਭਰੀ ਭਕੁੰਨੀ ਦੁਕਾਨ 'ਚੋਂ
ਚੁਟਕੀ ਕੁ ਰੰਗ ਦੇ ਕੇ
ਚੁੰਨੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਬਹਿਰ ਕਰ ਦੇਵੇ

ਸੰਗੀਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਇਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਤਥਾ ਅਸਤੂ ਹੈ
ਸਾਜ਼ ਗੂੰਜ ਉਠਦੇ
ਗਾਇਨ ਉਭਰਦੇ
ਅਪਸਰਾਵਾਂ ਨ੍ਰਿਤ ਕਰਦੀਆਂ
ਕਰੋੜਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਲਵੇ ਤੈਰਦੇ
ਫ਼ਿਲਮੀ ਹਲਚਲ ਹੁੰਦੀ

ਮੈਂਨੇ ਪਿਆਰ ਕੀਆ
ਹਮ ਆਪ ਕੇ ਹੈਂ ਕੌਨ
ਦਿਲ ਤੋ ਪਾਗਲ ਹੈ
ਹਮ ਤੁਮ ਪੇ ਮਰਤੇ ਹੈਂ
....
....

ਸ਼ੋਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ
ਉਸ ਕੋਲ ਗਹਿਰੀ ਚੁੱਪ ਹੈ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਵਾਸ
ਚਮਕ-ਦਮਕ ਦੇ ਝੁਰਮਟ ਵਿਚ ਵੀ
ਗਹਿਰੀ ਵੈਰਾਗੀ ਤੱਕਣੀ
ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਾ ਸਹਿਜ ਅਨੰਦ
ਉਸਦਾ ਜੁੱਸਾ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਵੱਜਦਾ
ਸੁਰ ਹੋਇਆ ਸਾਜ਼

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਬਾਬਾ

ਬਾਬੇ ਸੋਚਿਆ
ਰਾਰਾ ਰੁੱਖ
ਬੱਬਾ ਬਿਰਖ
ਤੇ ਬਾਬੇ ਜੋੜਿਆ
ਰਾਰਾ ਬੱਬਾ ਰੱਬ
ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ
ਜਾ ਕੇ ਰੁਖ ਬਿਰਖ ਆਰਾਉ
ਬਾਬੇ ਦੇਖਿਆ

ਬਾਬਾ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ
ਅਖਰ ਬਿਰਖ ਬਾਗ ਭੁਇ ਚੋਖੀ ਸਿੰਚਿਤ ਭਾਉ ਕਰੇਹੀ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ

ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ
ਜ਼ੱਰੇ ਜ਼ੱਰੇ ਤੋਂ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਪਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ
ਅਸੀਂ ਧਿਆਈਏ
ਪੰਜਾਂ ਤਖ਼ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ
ਧਿਆਨ ਧਰੀਏ ਪਾਠ ਦੀਦਾਰ ਦਾ
ਕੋਈ ਦਖ਼ਲ ਨਾ ਹੋਏ ਵੀਚਾਰ ਦਾ
ਪਰ ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ
ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰੇ
ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੇ

ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ
ਤੀਰਥੁ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰੁ ਅੰਤਰਿ ਗਿਆਨੁ
ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ
ਬਖਸ਼ਿਓ ਜੀ
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ
ਜਹ ਜਾਈਐ ਤਹਾ ਸੁਹੇਲੇ
ਅਸੀਂ ਮੰਗੀਏ
ਵਿਛੜੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲੇ

ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ
ਨੀਚੀ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ
ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ
ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਿਓ ਅਸੀਸ

ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ
ਵਿਣੁ ਬੋਲਿਆ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ
ਕਿਸੁ ਆਗੈ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ
ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਧਰਵਾਸ
ਬੋਲ ਕੇ ਦੱਸੀਏ
ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇਖੋ
ਤਿਲ ਫੁੱਲ ਭੇਟਾਵਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਲਿਆਈਆਂ ਨਾਲ
ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ
ਮੂਰਖੋ
ਕਰਤੇ ਕਾ ਇਹੁ ਧਨੁ ਮਾਲੁ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ
ਮਨਮੁਖ ਮੂੜ ਮਾਇਆ ਚਿਤ ਵਾਸੁ
ਮਾਇਆ ਵੱਟੇ ਸਭ ਲਈ ਅਰਦਾਸ
ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਕਰਨੇ
ਬੁਰੇ ਵੀ ਬਰੀ ਜ਼ਾਲਮ ਵੀ ਜੇਤੂ
ਤੇ ਨਕਲਚੂ ਪਾਸ ਕਰਨੇ

ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ
ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ
ਪਰ ਸਾਡੀ ਸੁਣੋ ਪੁਕਾਰ
ਸਭ ਦੀਆਂ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨਾ
ਸਿਰਫ਼ ਸੁੱਖ ਹੋਵੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰੀਆਂ ਕਰਨਾ
ਪਰ ਬਾਬੇ ਗਾਉਂਦੇ
ਨਾਨਕ ਬੋਲਣੁ ਝਖਣਾ ਦੁਖ ਛਡਿ ਮੰਗੀਅਹਿ ਸੁਖ

ਬਾਬੇ ਗਾਈ ਜਾਂਦੇ
ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਈ ਜਾਂਦੇ
ਅਸੀਂ ਰਈਂ ਰਈਂ ਕਰੀ ਜਾਈਏ
ਦਈਂ ਦਈਂ ਕਰੀ ਜਾਈਏ

ਓਧਰ ਗੌਣ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦਾ
ਏਧਰ ਰੋਣ ਨਹੀਂ ਸੁੱਕਦਾ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਮਰਿਆਦਾ

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ
ਤੁਹਾਡੀ ਮੌਜ ਸੀ ਕਿ ਮਜਬੂਰੀ
ਚਾਰ ਸਿੰਘ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ
ਗ਼ੈਰ ਮਜ਼ਹਬ ਗਨੀ ਨਬੀ ਖਾਨਾਂ ਨੂੰ
ਕਾਹਨੂੰ ਚੁਕਾ ਤੁਰੇ ਮੰਜੀ
ਜਿਸ ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਪਾਵਨ ਹਜ਼ੂਰੀ

ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਵੀ
ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਕਵੀ ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ ਨੂੰ
ਚਮਲਾਈ ਰੱਖਦੇ ਸੀ
ਏਧਰ ਓਧਰ ਦੇ ਗੈਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਨੂੰ ਵੀ
ਗਾਉਣ ਲਾਈ ਰੱਖਦੇ ਸੀ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪਰ ਸਾਡੀ ਮਰਿਆਦਾ ਪੱਕੀ
ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ
ਗਾਉਣ ਲਈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਬੋਲ
ਮਰਦਾਨੇ-ਪੁੱਤਰ ਹੱਥ ਰਬਾਬ ਨਹੀਂ
ਗਾਤਰੇ ਕਿਰਪਾਨ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਅਸੀਂ ਰਹਿਤ ਪੱਕੀ ਰੱਖਦੇ
ਰਹਿਤੀ ਹੱਥੋਂ ਹੀ ਛੱਕਦੇ
ਪੂਰਾ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਤੇ ਹੇਜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ
ਵਜੀਦੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ
ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਵਿਚ
ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਟੁੱਟੀ
ਪਰ ਸੱਚ ਪੁੱਛੋਂ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ
ਠੰਢੇ ਬੁਰਜ ਵਿਚ ਹੀ ਮੋਤੀ ਮਹਿਰੇ ਬੇਅੰਮ੍ਰਿਤੀਏ ਹੱਥੋਂ
ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਨਾਲ ਗਈ ਸੀ ਭਿੱਟੀ
ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਤੁਸੀਂ ਬੜੀ ਘੌਲ਼ ਕੀਤੀ
ਅਸੀਂ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ
ਉਚੇਚੀ ਗੌਰ ਕੀਤੀ
ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁੱਜਰ ਕੌਰ ਕੀਤਾ
ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਸੁੰਦਰ ਕੌਰ ਕੀਤੀ

ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰਨਾ
ਅਸੀਂ ਵਕਤ ਨੂੰ
ਪੁੱਠਾ ਗੇੜ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੈ
ਸੋਲਾਂ ਸੌ ਨੜਿਨਵੇਂ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ
ਚੌਦਾਂ ਸੌ ਉਣੱਤਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ
ਮਰਦਾਨੇ, ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ, ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ,
ਮੀਆਂ ਮੀਰ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੂੰ
ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ
ਪਹਿਲਾਂ 24 ਸਾਲਾ ਵਕਫਾ ਮਿਟਾਵਾਂਗੇ
ਮਤੀ ਸਤੀ ਦਾਸ ਦਿਆਲੇ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਜਾਵਾਂਗੇ

ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਘਨੱਈਏ ਟੋਡਰ ਮੱਲ ਨੂਰੇ ਮਾਹੀ ਦੀ ਵੀ
ਗੱਲ ਸਿਰੇ ਲਾ ਕੇ ਛੱਡਾਂਗੇ
ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਣੇ 52 ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਛੱਡਾਂਗੇ

ਦੇਖੀਂ, ਪੰਥ ਤੇਰੇ ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ......

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਇਨਕਲਾਬ

ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ.
ਆਈ. ਆਈ. ਆਈ...

ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ.
ਐਮ. ਐਮ. ਐਮ...

ਬੱਸ ਆਈ ਐਮ, ਆਈ ਐਮ, ਆਈ ਐਮ

ਆਈ ਐਮ ਦੇ ਰੌਲੇ ਅੰਦਰ ਸੀ.ਪੀ. ਤੱਕ ਨਾ ਸੁਣਦੀ
ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ੋ
ਇਕ ਹੋ ਜਾਓ ਤਾਂ ਸੁਣਨਾ ਕੀ ਹੈ

ਆਈ ਐਮ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ
ਝਾੜ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ
ਵੀਅ ਸ਼ੁਡ, ਵੀਅ ਸ਼ੁਡ ਵੀ ਗਾਇਆ ਕਰੋ
ਕਦੇ ਕਦੇ ਯਾਰੋ
ਨਿੱਕਾ ਮੋਟਾ
ਇਨਕਲਾਬ ਵੀ ਲਿਆਇਆ ਕਰੋ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਕਰਾਮਾਤ

ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਦਿਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਰਹਿਬਰ
ਛੁੱਟੀ ਛਬੀਲ ਛਹਿਬਰ

ਅੱਜ ਆਮ ਕੰਮ ਕਾਜੀ ਦਿਨ
ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚੱਪਲ
ਤੇ ਫਿਰ ਕੰਘੀ ਨਾ ਲੱਭੇ
ਚੁੱਕੀ ਰੱਖੀ ਕਿਨ ?
ਮੈਂ ਰਿੱਝਦਾ ਖਿਝਦਾ
ਲੇਟ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ
ਠੰਡੀ ਕਾਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆ

ਦਫ਼ਤਰ ਚੱਲਿਆ
ਆਟੋ ਰਿਕਸ਼ਿਆਂ ਸਾਰਾ ਰਾਹ ਮੱਲਿਆ
ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ
ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਹੋਇਆ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪਹੁੰਚਾ ਦਫ਼ਤਰ
ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਅਫ਼ਸਰ
ਲੇਟ ਆਉਂਦੇ ਹੋ
ਮੈਂ ਕਿਹਾ
    ਜਨਾਬ
    ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਕਿਉਂ ਗਰਮੀ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੋ ?

ਮਾਰਨ 'ਤੇ ਟੱਲੀ
ਆਵੇ ਨਾ ਤੁਰੰਤ ਪੀਅਨ ਬੱਲੀ
ਮੈਂ ਅੱਗ ਉਗਲਦਾ
ਕਮਰਾ ਠੰਡਾ ਪਰ ਖ਼ੂਨ ਉਬਲਦਾ

ਸ਼ਾਮੀਂ ਘਰ ਵਲ ਆਂਵਦਾ
ਹੋਰ ਗਰਮੀ ਖਾਂਵਦਾ
ਜਦ ਬੱਤੀ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਦੀ
ਐਸਕੌਰਟ ਹੂਟਰ ਮਾਰਦੀ

ਗਲੀ ਦਾ ਮੋੜ ਮੁੜਦਾ
ਗੁਆਂਢੋਂ ਹਾਸਾ ਸੁਣ ਜਲ਼ਦਾ ਕੁੜਦਾ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਘਰ ਵੜਦਾ
ਰਿਪੋਰਟ ਕਾਰਡ ਫੜਦਾ
ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦਾ
ਇਮਤਿਹਾਨ ਕੱਚੇ ਦਾ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਬਟਾ ਕੁੱਲ ਅੰਕ ਪੜ੍ਹਦਾ
ਪਾਰਾ ਅਸਮਾਨ ਚੜ੍ਹਦਾ

ਇੰਜ ਤਪਦਾ ਤਪਾਉਂਦਾ
ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਾਉਂਦਾ
ਅੱਜ ਦਾ ਕੰਮਕਾਜੀ ਦਿਨ ਮੁਕਾਉਂਦਾ

ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜਾ ਸੀ
ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਾਰਜ
ਹਕੂਮਤ ਭਾਣੇ ਪੁਆੜਾ ਸੀ
ਤਿੱਖੜ ਧੁੱਪ ਸਿਰ ਤਪਦੀ ਰੇਤ ਸੀ
ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਦਾ ਆਸਣ ਹੇਠ ਸੀ
ਸੜਦੇ ਸਨ ਚਮੜੀ ਚਰਬੀ ਮਾਸ
ਮਨ ਅੰਤਰ ਸੀਤਲਤਾ ਖਾਸ
ਮੁਸਕ੍ਰਾਉਂਦੇ
ਮੀਠਾ ਭਾਣਾ ਗਾਉਂਦੇ

ਗੁਰ ਸੱਚੇ ਦੀ ਵੱਡ ਕਰਾਮਾਤ
ਸਮਝ ਸਕਾਂ ਨਾ
ਝੂਠੀ ਹਸਤੀ ਛੋਟੀ ਜ਼ਾਤ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਸ਼ਹੀਦੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ
ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ
ਤਪਦੀ ਤਵੀ ਨੂੰ ਠਾਰਦੇ
ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦੇ
ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਧੀਰਜੁ ਏਕ

ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਕੁਰਲਾ ਰਿਹਾ
ਬੇਵਸੀ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਵਹਾ ਰਿਹਾ
ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬੀਬੀ ਨਿਢਾਲ ਹੈ
ਗੱਚ ਭਰਿਆ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੈ
ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਧੀਰਜ ਧਰਾਉਂਦੇ
ਤੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ
ਸਾਧਸੰਗਿ ਦੁਸਮਨ ਸਭਿ ਮੀਤ
ਸ਼ਾਂਤ ਚਿੱਤ ਮਨ ਸੀਤ
ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਵੈਰੀ ਮਿੱਤਰ ਸਮਾਨ
ਉਚਰੀ ਬਾਣੀ ਨਿਭੈ ਪ੍ਰਾਣ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਐਸੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਾ ਵੱਡ ਚਿੱਤਰ
ਸ਼ਹੀਦੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਉਣ ਲਈ
ਵੱਡੇ ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮੰਚ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਿਆ
ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ
ਪੰਥਕ ਭਾਸ਼ਨ ਗੱਜਿਆ

ਚੋਣਾਂ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਨੇ
ਐਤਕੀਂ ਅਸੀਂ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬਵਾਂਗੇ
ਗਿਣ-ਗਿਣ ਬਦਲੇ ਲਵਾਂਗੇ

ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ
ਚਾਪਲੂਸ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਜੈਕਾਰਾ ਆਇਆ
ਭਾਸ਼ਨ ਢਿੱਡ 'ਚ ਮੁਸਕ੍ਰਾਇਆ
ਮੰਚ ਪਿੱਛੇ
ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਮੁਸਕਰਾ ਰਹੀ
ਤੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਕੁਰਲਾ ਰਿਹਾ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ

ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ
ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਡੀਕ ਘਰ ਵਿਚ
ਦਲ਼ੀ ਮਲ਼ੀ ਮਰਦੀ
ਬਾਹਰ ਪੁਰਾਣੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੀ ਤਿਊੜੀ ਬੇਖ਼ਬਰ ਹੈ
ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਡੀਕਵਾਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ

ਤਿਊੜੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਉਡੀਕਵਾਨ ਨੂੰ
ਯਾਤਰਾ ਪੱਤਰ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦਰਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਰਦੀ
ਤਣੀ ਹੋਈ ਉਂਗਲ
ਹਰ ਖਾਨਾ ਬਕਾਇਦਾ ਭਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦੀ
ਐਂਟਰੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਚੁੱਕੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ
ਝਈਆਂ ਲੈ ਪੈਂਦੀ
ਹੇਠਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਯਾਤਰਾ ਪੱਤਰ ਦੇਖ
ਜਦ ਤਿਊੜੀ ਚੰਗਿਆੜੇ ਛੱਡਣ ਲਗਦੀ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਤਾਂ
ਉਡੀਕ ਘਰ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲੱਗੀ
ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਤਖ਼ਤੀ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ਼ ਚਿਲਕ ਉਠਦੀ
ਤਣੀ ਉਂਗਲ ਤਖ਼ਤੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ
ਹੇਠਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਯਾਤਰਾ ਪੱਤਰ ਨੂੰ
ਕੱਚਾ ਜਿਹਾ ਕਰ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰ ਦਿੰਦੀ

ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਨਿੱਕ ਸੁਕ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ
ਮੁੰਡੂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ
ਤਿਊੜੀ ਕੁਝ ਢੈਲ਼ੀ ਪੈਂਦੀ
ਉਸ ਬੇਟਿਕਟੇ ਨੂੰ ਤੈਅਸ਼ੁਦਾ ਤਰੀਕੇ
ਅੰਦਰ ਲੰਘਾਉਂਦੀ

ਤਿਊੜੀ ਸਰਕਾਰੀ ਹੈ
ਪੱਕੀ ਸਰਕਾਰੀ
ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਵੀ
ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪੰਜਵਾਂ ਹੈ
ਬਾਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਕੀ ਹੈ
ਇਸ ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਡੀਕ ਘਰ ਅੰਦਰਲੇ
ਗ਼ੁਸਲਖਾਨੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦੇ ਹੋ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਲੀਲ੍ਹਾ *

ਕਨੇਡਿਓਂ ਗੇੜਾ ਮਾਰਨ ਆਇਆ
ਸੱਥ 'ਚ ਬੈਠਾ ਅਜਮੇਰ ਸੋਚਦਾ
ਪਿੰਡ ਆਇਆਂ ਲੋਕੀ ਨਿਵ ਕੇ ਦੁਆ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਦੇ
ਸੁੱਖ ਸਾਂਦ ਪੁੱਛਦੇ
ਜੀ ਜੀ ਕਰਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ
ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਅਧੀਨ ਜਹੇ ਹੋ ਕੇ
ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ
ਕਿਓਂ ਕਰਦੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ
ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ
ਨਾ ਕੁਛ ਕਰਨਾ
ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਨਵਤੇਜ ਹੱਸਿਆ
ਏਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕੀ
ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕੀਤਾ
ਜਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ
ਇਹ ਤਾਂ ਵੇਂਹਦੇ
ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋ
ਤੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹੋ
ਇਕ ਬਾਬੇ ਨੇ ਗੱਲ ਮੁਕਾਈ
ਓ ਦੇਖੋ ਭਾਈ
ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕਨੇਡੇ ਤੁਰ ਗਏ
ਪਰ ਪਿੰਡ 'ਚ
ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਪਿੰਡ ਹਾਲੇ ਵੀ ਵਸਦਾ
ਮਗਰੋਂ ਪਿੰਡ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ
ਨਾ ਕਾਮਰੇਟ ਨਾ ਬਾਣੀਆਂ ਹੋਇਆ
•

(ਰੋਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਕਾਵਿ ਕਿਤਾਬ)*

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਕੁੱਖਾਂ 'ਚ ਕਤਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ

ਕਵੀ ਜੀ!
ਕਿਹੜੇ ਕਤਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ?
ਪੁੱਠੀ ਵਗਦੀ ਹਵਾ ਨਾਲ
ਆਪਣੇ ਸਾਹ ਵੀ ਜੁੜੇ ਹਨ

ਜੇ ਤੂੰ ਕਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਗਾਲ਼ ਕੱਢੀ ਹੈ
ਤਾਂ ਇਸ ਕਤਲ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦੀ
ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ
ਜੇ ਕਦੀ ਭੈਣ ਦੀ ਗਾਲ਼ ਕੱਢੀ ਹੈ
ਤਾਂ ਇਸ ਕਤਲ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦਾ
ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ
ਜੇ ਕਦੀ ਧੀ ਦੀ ਗਾਲ਼ ਕੱਢੀ ਹੈ
ਤਾਂ ਇਸ ਕਤਲ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦਾ
ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ

ਕੁੱਖਾਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ
ਜਦ ਹਵਾ 'ਚ ਖਿਲਰੀਆਂ
ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਾਲ਼ਾਂ ਸੁਣਦੀਆਂ
ਤਾਂ ਜੰਮਣੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ
ਤੇ ਮਮਤਾ ਮੂਰਤਾਂ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ
ਸਾਡੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ
ਅਣਜੰਮੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੀ
ਸੱਚੀ ਜ਼ਿਦ ਅੱਗੇ ਝੁਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ

ਕਵੀ ਜੀ, ਕਿਹੜੇ ਕਤਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ?

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ

ਪਾਣੀ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਇੱਟਾਂ 'ਤੇ ਪੈਂਦਾ
ਤਰ ਹੋ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ
ਪਾਣੀ ਸੁੱਕੇ ਰੇਤੇ ਚੂਨੇ 'ਤੇ ਪੈਂਦਾ
ਉਹ ਮੁਸਕ੍ਰਾਉਂਦੇ

ਪਰ ਪਾਣੀ ਮੈਨੂੰ ਉਦਾਸ ਲੱਗਦਾ
ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋਈ
ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਆਇਆਂ
ਮੱਛੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ
ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਖ਼ੂਨ ਪਸੀਨਾ ਸਿਆਹੀ

ਮਜ਼ਦੂਰ ਇੱਟਾਂ ਵੱਟੇ ਢੋਅ ਰਹੇ
ਰਾਜ ਚਿਣ ਰਹੇ
ਮੇਰਾ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ
ਮਕਾਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ

ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵੀ ਬਣ ਰਿਹਾਂ

ਬਣਕੇ ਮਕਾਨ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜਹਾਨ ਦਿੰਦਾ
ਬਣਦਾ ਮਕਾਨ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੜਾ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਮਕਾਨ ਨੇ
ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ
ਕਿ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਕਾਨ ਦੀ ਕੰਧ ਵਿਚ
ਕਿੱਲ ਠੋਕਣ ਤੇ
ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਦਾ ਸੀਨਾ ਕਿਓਂ ਪਾਟਦਾ ਸੀ
ਉਸ ਦਾ ਮਕਾਨ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸੀ

ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮਾਮੂਲੀ ਸੱਟ ਲੱਗਣ 'ਤੇ
ਪਤਨੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ
ਪਰਲ ਪਰਲ ਅੱਥਰੂ ਵਗਦੇ
ਤਾਂ ਮੈਂ ਖਿਝਦਾ
ਕਿ ਰੋਣ ਵਾਲੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੋਈ
ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਖਿਝਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ
ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਮਕਾਨ
ਕਿ ਖਿਝ ਨਾ ਭਲਿਆ ਮਾਣਸਾ
ਬੱਚੇ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਬਣੇ ਹਨ

ਬਣਕੇ ਮਕਾਨ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜਹਾਨ ਦਿੰਦਾ
ਬਣਦਾ ਮਕਾਨ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੜਾ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਮਾਮੀ ਮਰੀ 'ਤੇ

ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਮਾਮੀ ਤਰਸੇਮ ਕੌਰ
ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਲੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ
ਪਰ ਉਹਦਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁਛ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ
ਅੱਜ ਮਰੀ ਤੇ ਯਾਦ ਆਇਆ

ਯਾਦ ਆਇਆ ਉਹਦਾ ਮਾਂ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਪਾਸ਼ੀ ਕਹਿਣਾ
ਉਹਦਾ ਆਏ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਤੋਂ
ਨਿਆਣੇ ਨਿੱਕਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ
ਯਾਦ ਆਏ ਉਹਦੇ ਲੰਮੇ ਪਤਲੇ ਹੱਥ
ਘਰ ਦਾ ਕੰਮਕਾਰ ਜਾਂ ਸਿਰ ਦਾ ਲੀੜਾ ਸੁਆਰਦੇ
ਉਹਦਾ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਤੱਕ ਲੀੜਾ ਰੱਖਣਾ ਯਾਦ ਆਇਆ

ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਮਾਮੀ ਦੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ
ਕਦੇ ਵੱਖੀਆਂ ਬਰੋਬਰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਲਮਕਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖੀਆਂ
ਖੜ੍ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਮਾਮੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵੀ
ਇਕ ਦੂਏ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦੇ ਹੁੰਦੇ
ਜਾਂ ਅੱਧ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਯਾਦ ਆਇਆ ਉਹਦਾ ਨਾ-ਘੂਰਨਾ, ਨਾ-ਡਾਂਟਣਾ
ਨਾ-ਉੱਚਾ ਬੋਲਣਾ, ਨਾ-ਬਹਿਸਣਾ
ਯਾਦ ਆਇਆ ਉਹਦਾ ਤਿਊੜੀ ਰਹਿਤ ਮੱਥਾ

ਯਾਦ ਆਈ
ਉਹਦੇ ਚੋਂ ਨਣਦ ਜਾਂ ਜਿਠਾਣੀ ਵਾਲੇ
ਲੱਛਣਾਂ ਦੀ ਗ਼ੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ
ਮਾਮੀ ਅੰਦਰੋਂ ਸੱਸ ਕਦੇ ਨਾ ਦਿਸੀ ਸੀ
ਮਾਮੀ ਕੁਛ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਮਾਮੀ ਸੀ

ਯਾਦ ਆਈ ਉਹਦੀ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਸਭ ਰੌਲ਼ਿਆਂ ਤੋਂ
ਉਹਦੀ ਅਣਜਾਣਤਾ ਕਈ ਆਮ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ
ਅੱਜ ਮਾਮੇ ਨੇ ਕਿਹਾ
ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਿਆਣੀ ਸੀ
ਤਾਂ ਯਾਦ ਆਇਆ
ਆਏ ਗਏ ਤੇ ਮਾਮੇ ਦਾ ਮਾਮੀ ਨੂੰ ਭੋਲ਼ੋ ਕਹਿ ਕੇ
ਟਿੱਚਰ ਕਰਨ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਨਾ

ਇਹ ਸਭ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ
ਜੋ ਯਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ
ਮਾਮੀ ਨੂੰ ਮਰਨਾ ਪਿਆ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪਰਵਾਸੀ

ਤੱਕਦਾਂ ਜਦ ਸਵੇਰੇ
ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ
ਮਜ਼ਦੂਰਨਾ ਲੀੜਿਆਂ ਸਣੇ ਨਹਾਉਂਦੀਆਂ
ਬੇਸਾਈਜ਼ੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਟ ਪਾ
ਘਰੀਂ ਸਫ਼ਾਈਆਂ ਕਰਨ ਜਾਂਦੀਆਂ
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕਮੀਜ਼
ਲੰਮੀਆਂ ਸਲਵਾਰਾਂ
ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਫਸਦੇ ਪੌਂਚੇ
....
....
ਤਾਂ
ਪਰਦੇਸ 'ਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕਮਾਉਂਦੀ
ਮਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਧਰਤੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ

ਗੱਡੀ 'ਚ ਇਕੱਲੇ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ
ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਨਾਂ
ਘਰ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ
ਸਾਥੀ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ
ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਏਧਰਲੀਆਂ ਓਧਰਲੀਆਂ
ਗੱਲਾਂ ਓਹਲੇ ਲੁਕਣ ਦਾ ਤਨਾਅ ਨਹੀਂ
ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਦਾ ਚਾਅ ਹੁੰਦਾ

ਕਦੇ ਬਿਸਕੁਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ
ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ
ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹਾਂ
ਸਰੋਕਾਰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹਾਂ
ਸੀਟ ਹੇਠੋਂ ਚੱਪਲ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ
ਬਾਥਰੂਮ ਜਾਣ ਲਈ ਰਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ
ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਲੇਟਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਦੂਜੇ ਦੀ ਰੀਸ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ
ਜਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਨਾ
ਓਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੰਗਾ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾਂ
ਕਿਸੇ ਦਾ ਖੋਹਣ ਤੇ ਆਪਣਾ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਉਚੇਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਚੱਲਦੀ ਗੱਡੀ 'ਚ ਹੀ ਹੁੰਨਾਂ
ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਭਾਵੇਂ
ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਫ਼ਰ 'ਚ ਹਾਂ
ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਲ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ 'ਤੇ ਘੁੰਮਦਾ
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਿਪੰਧ 'ਤੇ ਦੌੜਦੀ ਧਰਤੀ
ਪਰ ਮੇਰਾ ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ ਧਰਤੀ
ਚੜ੍ਹਦੇ ਛਿਪਦੇ ਸੂਰਜ ਚੰਨ ਤਾਰੇ
ਘੁੰਮਦੇ ਲਗਦੇ ਖੜ੍ਹੀ ਧਰਤੀ ਦੁਆਲੇ
ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਵਾਂਗ ਧਰਤੀ
ਘੁੰਮਦੀ ਤੁਰਦੀ ਉਡਦੀ ਨਾ ਲੱਗਦੀ
ਤਦੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਵਰਗੀ
ਜਾਂ ਗੱਡੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ
ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਹੁੰਨਾਂ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਜਿਨ ਮੁਖਿ ਲੋਇਣ ਨਾਹਿ

ਅੱਖਾਂ ਵਿਹੂਣਾ ਬੰਦਾ
ਨਜ਼ਰ ਵਿਹੂਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਅੰਨ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਸਭ ਰੰਗ ਢੰਗ ਜਾਣਦਾ

ਓਹਦੇ ਕੰਨਾਂ ਉਤੇ ਅੱਖਾਂ
ਨੱਕ 'ਤੇ ਅੱਖਾਂ
ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਪੋਟਿਆਂ 'ਤੇ
ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਅੱਖਾਂ

ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਗਈਆਂ
ਪਰ ਗੁਆਚੀਆਂ ਨਹੀਂ
ਕਰੋੜਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਚ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ
ਹਰ ਹਿੱਸਾ ਪੂਰੀ ਅੱਖ
ਜਿਵੇਂ ਚੁੰਬਕ ਦਾ ਹਰ ਟੁਕੜਾ ਪੂਰਾ ਚੁੰਬਕ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਗੁਆਚੀ ਅੱਖ ਦਾ ਇਕ-ਇਕ ਟੁਕੜਾ
ਜਿਸਮ ਦੇ ਹਰ ਸੈੱਲ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ
ਤੇ ਬਚਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪੀਸ ਕੇ
ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਵਿਚ ਘੋਲ਼ ਦਿੱਤਾ

ਉਸ ਦੇ ਜਿਸਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ
ਅਰਬਾਂ ਖ਼ਰਬਾਂ ਅਸੰਖ ਅੱਖਾਂ
ਜਾਂ ਫਿਰ ਪੂਰਾ ਜਿਸਮ ਹੀ
ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਅੱਖ

ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤੋਂ
ਇਕ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਲੱਗਾ
ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ
ਛੱਡੋ ਜੀ ਰਹਿਣ ਦਿਓ
ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਖ ਸਕਦਾਂ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਥੂਲ ਦਿਸਦਾ
ਸੂਖ਼ਮ ਉਸਦੇ ਓਹਲੇ ਛੁਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ
ਮੈਨੂੰ ਸੂਖ਼ਮ ਦੇ ਆਰੋਂ-ਪਾਰੋਂ ਸਥੂਲ ਦਿਸਦਾ
ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਦਿਨ ਅਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਹੈ
ਮੈਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ
ਮੇਰਾ ਦਿਨ ਚੌਵੀ ਘੰਟੇ ਦਾ ਹੈ

ਬਾਬਿਆਂ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ
ਅੰਧੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ.........

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਗੋਆ ਬੀਚ 'ਤੇ

ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਮੁਦਰਾ
ਤੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਮੁਦਰਾ 'ਚ
ਅਰਧ ਅਲਪ ਨਿਰ ਵਸਤਰ
ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ ਲੇਟੀਆਂ
ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਪਤਨੀਆਂ
ਸਹੇਲੀਆਂ ਬਹੂ ਬੇਟੀਆਂ

ਲੰਮੇ ਸਾਹ ਭਰਦੀਆਂ
ਤਨਾਂ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰ ਕਰਦੀਆਂ
ਬੰਦ ਨੈਣ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਰਾਮ
ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ
ਧਿਆਨ ਧਰਦੀਆਂ

ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਹਿਣੀ ਹੜ੍ਹਦੀਆਂ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਸਾਲ ਛਿਮਾਹੀ ਦੇ ਥਕੇਵੇਂ ਧੋਂਦੀਆਂ
ਅਕੇਵੇਂ ਨਿਚੋੜਦੀਆਂ
ਤੀਰਥ ਯੋਗ ਪਾਉਂਦੀਆਂ
ਰੋਮਾਂ ਥਾਣੀਂ ਧੁੱਪ ਕਣ ਰਚਾਉਂਦੀਆਂ
ਅਬੋਲ ਸੂਰਯਾ ਨਮਸਕਾਰ ਗਾਉਂਦੀਆਂ

ਕੁਝ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਲਹਿਰਦੀਆਂ
ਛੱਲਾਂ ਨਾਲ ਛਲਕਦੀਆਂ
ਕਦੇ ਲਾਉਣ ਟੁੱਭੀਆਂ
ਕਦੇ ਤਲ ਤੇ ਤਰਦੀਆਂ
ਮਾਰਨ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ
ਹਸੀ ਯੋਗ ਕਰਦੀਆਂ

ਮੈਂ ਜੋ ਮੁੰਡੀਹਰ ਬਣ
ਮੇਲਾ ਵੇਹਣ ਆਇਆ ਸੀ
ਮਨ ਖਚਰ ਅੱਖ ਲਚਰ
ਬੜਾ ਗਹਿਰਾ ਛਾਇਆ ਸੀ
ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਦਾ
ਸ਼ਿਵਰ ਤੱਕ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾਂ
ਕੇਸੀਂ ਪਾਣੀ ਖਾਰਾ
ਚੱਪਲੀਂ ਰੇਤਾ ਤੇ ਮਨ 'ਚ
ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾਂ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਆਹ

ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਆਹ
ਸਿਰਫ਼ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ
ਤੇ ਗ਼ਰੀਬ ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ

ਜਿੱਥੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ
ਉਥੇ ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਵਿਆਹ ਹੋ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ
ਦਿਸਦੇ ਅਣਦਿਸਦੇ
ਇਸਤਰੀਲਿੰਗਾਂ ਪੁਲਿੰਗਾਂ ਦੇ ਜੋੜਿਆਂ ਦੇ
ਮਸਲਨ
ਦਾਜ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ
ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੇ ਲਿਆਕਤ ਦਾ
ਟੌਹਰ ਤੇ ਸੁਆਗਤ ਦਾ
ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸੁਹੱਪਣ ਦਾ
ਰੁਤਬੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦਾ
ਮਜਬੂਰੀ ਤੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ
..........ਤੇ ....ਦਾ
....
....
ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਵਿਆਹ
ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਆਹ ਹੀ ਹੁੰਦਾ

ਮਨੁੱਖ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ
ਸਭਿਅਤਾ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ
ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਆਹ ਦੇ ਮੰਡਪ ਵਿਚ
ਵਧਦੀ ਜਾਵੇ ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਬੁਰਕੀ

ਸਿਆਣੇ ਦੀ ਤਾਕਤ ਆਖਦੀ ਹੈ

ਨਹੀਂ ਸੱਚ

ਤਕੜੇ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਆਖਦੀ ਹੈ
ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਮਾਰਨਾ ਹੈ
ਉਹਦੇ ਅੰਦਰਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨੂੰ ਮਾਰੋ
ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤੀਰ ਦੀ
ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦੀ
ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ
ਬੱਸ ਘੁਰਕੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ
ਗੱਲ ਨਾ ਬਣੇ
ਤਾਂ ਬੁਰਕੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ

ਬੁਰਕੀ ਨਾਲ
ਉੱਠੇ ਹੋਏ ਹੱਥ ਹਿੱਲਦੀ ਪੂਛ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ
ਬੁਰਕੀ ਨਾਲ
ਦੁਸ਼ਮਣ ਅੰਦਰੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਤਾਂ ਕੀ
ਹੋਰ ਵੀ ਬੜਾ ਕੁਝ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਮਾਰਨਾ ਹੈ
ਤਕੜੇ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਆਖਦੀ ਹੈ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਅਮਰੀਕੀ ਟਾਵਰ ਡਿੱਗਣ ਤੇ

ਅੱਗ ਦੇ ਰੁਮਾਲ ਨਾਲ ਅੱਥਰੂ ਪੂੰਝੇ ਜਾਣਗੇ
ਅਮਨ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਤੇ ਹੋਣਗੇ ਅਮਨ ਮਾਰਚ
ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਝੂਲੇਗਾ ਅਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਮ
ਬੇਅਸੂਲੀ ਹੀ ਇਕੋ ਇਕ ਅਸੂਲ ਹੋਵੇਗੀ
ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦਾ ਨਾਹਰਾ
ਆਓ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ
ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਕੁਚਲੀਏ
ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ
ਬਦਲਾ
ਤਬਾਹੀ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਂ ਹੈ
ਓਸਾਮਾ ਬਿਨ ਲਾਦੇਨ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਮੇਰੇ ਗੁਆਂਢੀ ਲਈ
ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ
ਪਾਕਿਸਤਾਨ
ਮੇਰੇ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕ ਲਈ
ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ
ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ
ਪਰ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਤ ਹੈ
ਜੋ ਸਾਨੂੰ
ਟੀ.ਵੀ. ਅੱਗੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਿਠਾਉਂਦਾ
ਅਖ਼ਬਾਰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ
ਤਾਜ਼ਾ ਤੇ ਸਪਾਂਸਟਰਡ ਸਮਾਚਾਰ ਬੁਲੇਟਨ
ਦੀ ਚਾਟ ਤੇ ਲਾਉਂਦਾ
ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਤਲੀਆਂ ਅੰਦਰ ਲੁਕੇ ਬੈਠੇ
ਪ੍ਰੇਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੱਭਾਂਗੇ
ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਮਾਰਾਂਗੇ ਤੋਪਾਂ ਟੈਂਕਾਂ ਤੇ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਨਾਲ

ਭੋਜਨ ਪਕਾਉਂਦੀਆਂ ਵਰਤਾਉਂਦੀਆਂ
ਗੁਣਗਣਾਉਂਦੀਆਂ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ
ਤੇ
ਗਲੀਆਂ 'ਚ ਦੁੜਕਦੇ ਭੁੜਕਦੇ ਬੱਚੇ
ਦੱਸਦੇ ਨੇ
ਕਿਵੇਂ ਲੜੀਦਾ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਡਰ

ਜਦ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ
ਡਰ ਤੋਂ ਤਦ ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ

ਜਦ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਾਈਂ ਡਰਾਉਂਦਾ
ਡਰ ਨੂੰ ਓਦੋਂ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲ਼ੇ ਹੀ
ਡਰਦਾ ਅਤੇ ਡਰਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ

ਡਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਮੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤਾ
ਜਿੱਦਾਂ ਮੇਰਾ ਮੈਂ ਦੇ ਨਾਲ

'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਡਰ' ਹਨ 'ਕੱਠੇ ਜੰਮਦੇ
'ਕੱਠੇ ਮਰਦੇ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਮੁਕਤੀ

ਸੀਮਾ ਘੇਰਾ
ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ ਡੇਰਾ
ਡੇਰੇ ਨੇ ਕਰਾਈ ਬੱਸ
ਚੱਲ ਜਾਣੀਏ ਰਹੱਸ

ਸੀਮਤ ਸਮਾਨ
ਅਸੀਮਤ ਅਸਮਾਨ
ਗਿਣੀ ਮਿਣੀ ਦੇਹ
ਅਣਮਿਣੀ ਤੇਹ

ਮਾਰ ਲਿਆ ਝੱਖ
ਬੰਦ ਕਰ ਅੱਖ
ਲੌਜਿਕ ਲਗਾਮ
ਘੋੜਿਆ ਗ਼ੁਲਾਮ
ਖੋਪਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ
ਨਹੀਂ ਪਾਰਾਵਾਰ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਕਾਮ ਕਾਮਨਾ ਅਮੁੱਕ
ਸਕਦੇ ਕਦੇ ਨਾ ਸੁੱਕ
ਗੁਰੂਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡੀਏ
ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਉਡੀਏ

ਏਸ ਛਿਣ ਹੁਣੇ ਅੰਤ
ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬੇਅੰਤ
ਏਸ ਨਾਲ ਲੜੀਏ
ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਫੜੀਏ

ਅਣਮੁੱਕ ਨੂੰ ਮੁਕਾਈਏ
ਅਦਿਸਦੇ ਨੂੰ ਪਾਈਏ
ਅਵਾਪਰੇ ਨੂੰ ਜਾਣੀਏ
ਅਨੰਤਤਾ ਨੂੰ ਮਾਣੀਏ

ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ
ਲੜਾਓ ਕੋਈ ਜੁਗਤੀ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਮੌਤ

ਜਦ ਮੈਂ
ਨੱਠਦਾ ਭੱਜਦਾ   ਹੱਸਦਾ ਖੇਡਦਾ
ਰੁੱਝਿਆ ਹੁੰਨਾਂ
ਕੰਮੀ ਕਾਰੀਂ   ਗੱਲੀਂ ਬਾਤੀਂ
ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿੰਨੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਮੌਤ
ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੁਰਦੀ ਲੱਗਦੀ
ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ
ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਸੋਹਣੀ ਤੇ
ਚੰਗੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਂਗ
ਡਰ ਤਾਂ ਲੱਗਣਾ ਹੀ ਕੀ
ਓਸ ਤੋਂ

ਜਦ ਮੈਂ
ਵਿਹਲਾ   ਬੇਹਾ   ਬੁੱਸਿਆ ਹੁੰਨਾ
ਘੁੱਟਿਆ ਵੱਟਿਆ
ਰੱਬ ਨਾਲ   ਸਭ ਨਾਲ   ਰੁੱਸਿਆ ਹੁੰਨਾ
ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਦੂਰ ਦਿਸਦੀ ਮੌਤ
ਪਰ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰੀ
ਨੱਕ ਚੜ੍ਹੀ   ਸਿਰ ਸੜੀ
ਘਸਮੈਲੀ ਤੇ ਕਰੂਪ ਲਗਦੀ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਂਗ
ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਖ਼ੌਫ਼ ਆਉਂਦਾ
ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਨਸ਼ਾ

ਭੰਗੀ ਤਾਂਈਂ ਭੰਗ ਨਸ਼ਾ
ਬਾਲ ਨੂੰ ਪਤੰਗ ਨਸ਼ਾ
ਸੁਹੱਪਣ ਦਾ ਨਾਰੀ ਨੂੰ
ਨਫ਼ੇ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਨੂੰ
ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦਾ
ਖੱਤਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ
ਰਾਜੇ ਨਸ਼ਾ ਤਾਜ ਦਾ ਤੇ ਅਹਿਲਕਾਰ ਪਦ ਨਸ਼ਾ
ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਬੰਦਿਆਂ ਹਿਸਾਬ ਘੱਟ ਵੱਧ ਨਸ਼ਾ

ਮੁਖੀਏ ਕੁਟੰਬ ਨਸ਼ਾ
ਕਿਤੇ ਸਤਿ ਸੰਗ ਨਸ਼ਾ
ਜੂਏ ਦਾ ਜੁਆਰੀ ਨੂੰ
ਛਪਣ ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ
ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਦਾ
ਤਾੜੀ ਦਾ ਇਨਾਮ ਦਾ
ਭੰਡਾਂ ਨਸ਼ਾ ਬੋਲਣਾ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨਸ਼ਾ ਚੁੱਪ ਹੁੰਦਾ
ਰੁੱਖਾਂ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ
ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਪਰ ਕੋਈ ਨਾ ਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦਾ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਲੋਭੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਸ਼ਾ
ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਗ੍ਰਹਿ ਨਸ਼ਾ
ਯੋਗ ਭੋਗ ਵੈਲ ਨਸ਼ਾ
ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੈਲ ਨਸ਼ਾ
ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਪਿਆਰ ਦਾ
ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਹੰਕਾਰ ਦਾ
ਕਿਸੇ ਲਈ ਰੋੜ੍ਹਨਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਲਈ ਕਮਾਈ ਨਸ਼ਾ
ਕਿਸੇ ਲਈ ਉਸਾਰਨਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਲਈ ਤਬਾਹੀ ਨਸ਼ਾ

ਨਾਚ ਤਾਲ ਰੰਗ ਨਸ਼ਾ
ਮਨ ਦੀ ਤਰੰਗ ਨਸ਼ਾ
ਸੁਰ ਨਸ਼ਾ ਸੁਰਾ ਨਸ਼ਾ
ਚੰਗਾ ਚਾਹੇ ਬੁਰਾ ਨਸ਼ਾ
ਸੁਲਫ਼ੇ ਦੇ ਸੂਟਿਆਂ ਦਾ
ਫ਼ਾਂਸੀਆਂ ਦੇ ਝੂਟਿਆਂ ਦਾ
ਲੋਟੂਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਨਸ਼ਾ ਅਤੇ ਦਾਨ ਨਸ਼ਾ ਦਾਨੀਆਂ
ਨਸ਼ਾ ਸੰਗਰਾਮ ਨਸ਼ਾ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਤੇ ਨਸ਼ਾ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ

ਨਸ਼ਾ ਸਾਰੇ ਐਬ ਸੁਆਦ ਚਾਅ ਤੇ ਜਨੂੰਨ ਸ਼ੌਕ
ਮਹਿੰਗੇ ਭੂਸ਼ਣ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਲਿਬਾਸ
ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਬੱਸ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਂ ਹੈ
ਮਨੁੱਖੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਤਿਹਾਸ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪੁਲ਼

1.

ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁਲ਼ਾਂ ਹੇਠੋਂ ਵਗਣਾਂ
ਸਾਊ ਤੇ ਸਧਾਰਨ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਅਮਲ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਹੜ੍ਹ ਆਉਂਦੇ
ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਉਲੰਘ ਕੇ
ਪਾਣੀ ਪੁਲ਼ਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਵੀ ਵਗ ਜਾਂਦਾ
ਤੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਤਾਂ
ਪੁਲ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹਕੇ ਵੀ ਲੈ ਜਾਂਦਾ

2.

ਪੁਲ਼
ਦੋ ਖੜ੍ਹੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ
ਤੇ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵੰਡਦਾ ਦੋ ਭਾਗੀਂ
ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ
ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਫੁੱਲ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੁਰਦੀ
ਵਕਤ ਵਗਦਾ
ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗੁਜ਼ਰਦਾ

ਕਾਲ ਵੱਸ
ਬੰਦਾ ਮਰ ਕੇ ਮੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ
ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ
ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦਾ

ਗੁਰੂ ਨੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ
ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆਂ ਦੇ ਫੁੱਲ
ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ 'ਚ ਪਾਇਓ

ਪਾਣੀ ਨੱਚਦਾ ਜਾਂਦਾ
ਫੁੱਲ ਹੱਸਦੇ ਜਾਂਦੇ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਤੰਗ ਦਿਲੀ

ਕਿੰਨੇ ਛੋਟੇ ਦਿਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ
ਹੇ ਭਗਵਾਨ
ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ

ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੀ ਥਾਏਂ ਬੱਚਿਆ
ਮੰਗਿਆ ਕਰ ਕਿ
    ਹੇ ਰੱਬ ਸੱਚਿਆ
    ਮੈਨੂੰ ਹਿਰਦਾ ਦਿਓ ਵਿਸ਼ਾਲ
    ਜੋ ਨਾ ਹੋਇਆ ਕਰੇ ਬੇਹਾਲ
    ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਤੰਗ ਦਿਲੀ ਦੇ
    ਕਾਰਨ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਵਿਗਾੜ

ਜੰਮਣ ਨੂੰ
ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਕਿਹਾ
ਤੇ ਜਨਮ ਲਿਆ
ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕੁਛ ਨਾ ਕੁਛ
ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲਈ

ਲਾਡ ਪਿਆਰ ਲਿਆ
ਸਕੂਲ 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਨੂੰ
ਦਾਖਲਾ ਲੈਣਾ ਕਿਹਾ
ਨੰਬਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਜੀਫ਼ਾ.........
ਸਭ ਲਈ ਢੁੱਕਵਾਂ ਕਿਰਿਆ ਸ਼ਬਦ - ਲੈਣਾ
ਡਿਗਰੀ ਲੈਣੀ ਨੌਕਰੀ ਲੈਣ ਲਈ
ਨੌਕਰੀ ਲੈਣੀ
ਤਨਖਾਹ ਰਿਸ਼ਵਤ ਟੀਏ ਡੀਏ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈਣ ਲਈ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਦੁਕਾਨ ਲੈਣੀ ਏਜੰਸੀ ਲੈਣੀ
ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਲਾਲੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ

ਵੋਟ ਲੈਣੀ ਕੁਸਰੀ ਚੌਧਰ ਰੁਤਬਾ ਲੈਣ ਲਈ

ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਸੁੱਖ ਲੈਣਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣਾ
ਹੱਕ ਲੈਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਲੈਣਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲੈਣੀ
ਸਹੂਲਤਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਲਾਹਾ ਲੈਣਾ
ਲੈਣਾ
ਲੈਣਾ
ਲੈਣਾ ਹੀ ਲੈਣਾ
ਬੇਅੰਤ ਕੁਛ ਲੈਣਾ ਜੰਮਣੋਂ ਮਰਨ ਤੱਕ
ਖਰਚ ਖੇਚਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਿਰਫ਼ ਲੈਣ ਲਈ

ਲੈਣ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਈ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਨਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਕਾਮਯਾਬੀ
ਦੇਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਪ੍ਰਾਏਵਾਚੀ
ਮਜਬੂਰੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹਾਰ ਦਾ

ਉਂਜ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿਰਫ਼
ਸਜ਼ਾ
ਧੋਖਾ
ਧੱਕਾ
ਉਪਦੇਸ਼
ਤੇ ਏਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਦੋ ਚਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਰ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਉਮਰ

ਸਿੱਕੇ ਤੇ ਛਪਿਆ ਸੰਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ
ਦੇਖਿਆ
ਇਹ ਤਾਂ ਓਸੇ ਸਾਲ ਬਣਿਆਂ
ਜਦ ਮੈਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ
ਏਹਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਜਿੰਨੀ

ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ ਹਰ ਕਣ ਤਾਂ
ਧਰਤੀ ਜੇਡ ਪੁਰਾਣਾ

ਹਾਂ ਸੱਚ
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲਾ ਹਰ ਕਣ ਵੀ
ਧਰਤੀ ਜੇਡ ਪੁਰਾਣਾ
ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਵੀ ਧਰਤੀ ਜਿੰਨੀ
ਧਰਤੀ ਤੇ ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਦੀ ਉਮਰ ਹੈ ਧਰਤੀ ਜਿੰਨੀ
ਧਰਤੀ ਤੇ ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਧਰਤੀ

ਮਾਟੀ ਏਕ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰਾ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਬੇਚੈਨੀ

ਰਾਤ ਟਿਕੀ ਹੋਈ
ਮਨ ਉਖੜਿਆ ਹੋਇਆ

ਚੰਦ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ
ਬੁਖਾਰ ਨਹੀਂ ਉਤਰਿਆ

ਜਿੰਦਾ ਲੱਗਿਆ
ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ

ਦਹੀਂ ਜੰਮ ਰਿਹਾ
ਅੰਦਰ ਕੁਛ ਮਰ ਰਿਹਾ

ਘੜੀ ਖੜ੍ਹੀ
ਦਿਲ ਬੈਠਿਆ

ਗੱਚ ਭਰਿਆ
ਗਿਲਾਸ ਖਾਲੀ

ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ
ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹੋ

ਆਪਾਂ ਨਾ ਕਦੇ 'ਕੱਠੇ ਖੇਡੇ
ਨਾ 'ਕੱਠੇ ਜਿੱਤੇ ਨਾ ਹਾਰੇ

ਨਾ 'ਕੱਠੇ ਨੰਗੇ ਨ੍ਹਾਤੇ
ਨਾ ਕੋਈ ਇਕ ਦੂਏ ਦਾ ਪਰਦਾ ਕੱਜਿਆ

ਨਾ ਕਦੇ 'ਕੱਠਿਆਂ ਕੁੱਟ ਖਾਧੀ
ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਲ ਕੇ ਕੁੱਟਿਆ

ਆਪਾਂ ਨਾ 'ਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹੇ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਇਆ
ਰਲ਼ਕੇ ਨਾ ਬਦਨਾਮੀ ਨਾ ਜੱਸ ਖੱਟਿਆ

ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ
ਦੋਸਤੀ ਵਰਗੀ ਤੇਰੀ ਕੂਲ਼ੀ ਛਾਂ ਤੋਂ
ਤਪਦੇ ਸਿਰ ਲਈ ਠੰਡਕ ਦੀ
ਤਵੱਕੋਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ

ਤੇਰੀ ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ ਦਾ ਅਰਥ
ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ-ਜੀ ਆਇਆਂ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਕਦੇ ਤਪਦੇ ਇਕਲਾਪੇ ਵਰਗੀ
ਮੇਰੀ ਨਾਂ ਮਾਤਰ ਛਿੱਦੀ ਛਾਂ
ਤੇਰੇ ਠੰਡੇ ਮਸਤ ਮੱਥੇ ਨੂੰ
ਅੱਡੀਆਂ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ
ਕਿੱਲ੍ਹ-ਕਿੱਲ੍ਹ
ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਦੀ ਰਹੀ

ਤੇਰੀ ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ ਦਾ ਅਰਥ
ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ-ਹੁਣੇ ਆਉਨਾ

ਤੂੰ ਮੈਥੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡਾ
ਪਰ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ
ਤੇਰੇ ਮੂਹਰੇ ਬੋਲਿਆ
ਬਰੋਬਰ ਖੜ੍ਹਿਆ
ਸਿਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ

ਤੂੰ ਕਿਹਾ-ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਨਹੀਂ
ਮੈਂ ਸੁਣਿਆਂ-ਪਰਵਾਨਗੀ ਹੈ

ਤੇਰੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਦੀ ਸੰਗਲੀ ਵਿਚ
ਆਪਣੀ ਚੀਚੀ ਦਾ ਪੋਟਾ ਫਸਾ ਕੇ
ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਇਕ ਕੜੀ
ਤੇ ਚੂੰਢੀ ਨਾ ਵੱਢਣ ਦਾ ਅਰਥ
ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਪਲੋਸਣਾ ਪੁਚਕਾਰਨਾ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਇਹ ਤਾਂ ਭਲਾ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਟੁਣਕੀ ਗਰਜ਼ ਦੀ
ਇਕ ਤਾਰ ਦਾ
ਜਿਸ ਦੀ ਗੂੰਜ
ਘੁੰਮ-ਘੁੰਮ ਲੰਘਦੀ ਰਹੀ
ਕਰੋਧੀ ਮਨ ਦੇ ਐਂਪਲੀਫਾਇਰ 'ਚੋਂ
ਅਖੀਰ ਬਣ ਗਈ ਵੱਡਾ ਜਲਜਲਾ
ਤੇ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ
ਮੇਰਾ ਭਰਮ ਮਹਿਲ
ਸਾਰੇ ਬੁਰਜਾਂ ਸਮੇਤ

ਇਸ ਦੇ ਮਲਬੇ 'ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ
ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਤਰਸ
ਫਿਰ ਗੁੱਸਾ
ਤੇ ਅਖੀਰ ਹਾਸਾ ਆਇਆ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ
ਤੇ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ
ਕਿ ਮੇਰਾ ਤਾਂ
ਤੈਨੂੰ ਏਨਾ ਕਹਿਣ ਜੋਗਾ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀ
ਕਿ
          ਜਨਾਬ, ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹੋ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਅੱਤਿਆਚਾਰ

ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਲਈ
ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਨਹੀਂ
ਸਬਕ ਸਿਖਲਾਈ ਹੁੰਦਾ
ਸੁਧਾਰ ਭਲਾਈ ਹੁੰਦਾ
ਗੁੱਸੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਹੁੰਦਾ
ਫ਼ਰਜ਼ ਧਰਮ ਦੀ ਕਾਰ ਹੁੰਦਾ
ਜਾਂ ਮਸਤੀ ਮਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ
ਅੱਤਿਆਚਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਤਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ
ਅੱਤਿਆਚਾਰ
ਬਦਲਾ ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ

ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਦੇ ਅਸਲੀ ਅਰਥ ਤਾਂ
'ਝੱਲਣ' ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਹੀ ਜਾਣਦੀ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ
ਬੰਬ ਗੋਲੀ ਖੰਜਰ ਚਾਬਕ ਚਪੇੜ ਮਾਰਨਾ
ਸੂਲੀ ਚਾੜ੍ਹਨਾ ਜਿਉਂਦੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜਨਾ
ਜੇਲ੍ਹੀਂ ਡੱਕਣਾ
ਪੋਟਾ-ਪੋਟਾ ਕੱਟਣਾ

ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਦੇ ਢੰਗ ਹੋ ਸਕਦੇ
ਤਿਊੜੀ ਪਾਉਣੀ
ਲਤੀਫ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣਾ
ਅੱਖਾਂ ਭਰਨ
ਪਾਠ ਕਰਨ
ਤੱਕਣਾ
ਹੱਸਣਾ
ਬੋਲਣਾ
ਨਾ ਬੋਲਣਾ
ਅਣਗਿਣਤ ਤਰੀਕੇ ਹੋਰ

ਆਪਣੇ ਚਿੱਤੋਂ
ਕੋਈ ਨਾ ਕਰਦਾ ਅੱਤਿਆਚਾਰ
ਪਰ ਹਰ ਕੋਈ ਜਰਦਾ ਅੱਤਿਆਚਾਰ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪਤਾ ਨਹੀਂ

ਰਾਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ
ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ

ਕਦੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ
ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ

ਕਦੇ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ
ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ

ਇਹ ਕਾਦਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਹੈ
ਕਿ ਮਰਦਾਨਵੀ ਸਿਆਸਤ ਹੈ
ਸਾਜਿਸ਼ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ
ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੈ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਹਾਜ਼ਰ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ

ਮਨੁੱਖ ਸਿਰਫ਼ ਪੁਲਿੰਗ
ਪਰ
ਮਨੁੱਖਤਾ ਇਸਤਰੀਲਿੰਗ

ਇਨਸਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਪੁਲਿੰਗ
ਪਰ
ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਇਸਤਰੀਲਿੰਗ

ਬੰਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਪੁਲਿੰਗ
ਪਰ
ਬੰਦਗੀ ਇਸਤਰੀਲਿੰਗ

ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ
ਦਾਸੀ ਕਰੇ ਖਲਾਸੀ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਸੰਯੋਗ ਵਿਯੋਗ

ਮੈਂ ਆਇਆ ਤੈਥੋਂ ਦੂਰ ਜਦ
ਉਹ ਆਇਆ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਦ
ਜੋ ਕਰਦਾ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਲ
ਜਦ ਹੁੰਨਾਂ ਤੈਥੋਂ ਦੂਰ ਦੂਰ

ਮੈਂ ਆਇਆ ਤੈਥੋਂ ਦੂਰ ਜਦ
ਉਹ ਹੋਇਆ ਮੈਥੋਂ ਦੂਰ ਤਦ
ਜੋ ਰਹਿੰਦਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਤੇ ਕਰਦਾ ਤੈਥੋਂ ਦੂਰ ਦੂਰ
ਜਦ ਹੁੰਨਾਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਲ

ਬਿੱਗ ਕਰੰਚ ਤੇ ਬਿੱਗ ਬੈਂਗ ਦੀਆਂ
ਲੱਗੀਆਂ ਸਮਝਾਂ ਪੈਣ ਪੈਣ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ

ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ
ਮਨ ਵਾਰ ਵਾਰ
ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ
ਬਾਬੇ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦਾ
ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਸੀ

ਅੱਜ ਤੇਰੇ ਤੋਂ
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ
ਧਰਤੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਫਿਰਦੇ ਨੂੰ
ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰਤ ਰਹੇ
ਬਾਬੇ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ
ਆਹਟ ਵੀ ਸੁਣਨ ਲੱਗੀ ਹੈ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਬਹਾਨਾ

○ ਕੀ ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਏਂ ਮੈਨੂੰ ?

● ਨਹੀਂ

○ ਕਿਉਂ ?

● ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੌਣ ਕਰਦਾ
ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ੱਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

○ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ

● ਕੀ ?

○ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਏਂ ਬਹੁਤ

● ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿਉਂ ?

○ ਗੱਲ ਤੋਰਨ ਲਈ ਬੱਸ
ਹੋਰ ਕੁਝ ਸੁੱਝਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ

●

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ

- ਤੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਏਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ?

○ ਹਾਂ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ
ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ

- ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਉਂ ?

○ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤੂੰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ
ਏਨੇ ਰਿਸਕੀ ਸਵਾਲ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਜੁਟਾਈ
ਤੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ

ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ
ਤੇਰੀ ਏਸ ਬਹਾਦਰੀ ਕਰਕੇ
ਖ਼ੁਸ਼ ਹਾਂ ਬਹੁਤ
ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਨਿਸਚਤ

- ਕੀ ਤੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਏਂ ?

o ਹਾਂ
ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਤਾਂ ਹੈ
ਕਿ ਮੈਂ ਖ਼ੁਸ਼ ਹਾਂ

- ਤੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ?

o ਤੂੰ ਓਹੀ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਕਰਦੈਂ
ਜਿਸ ਦਾ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਉੱਤਰ
ਤੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਹੋਵੇ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਜਿਉਂਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ

- ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ
  ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ

o ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰ
  ਅਲਹਿਦਗੀ ਨਾਲ
  ਤੇਰੇ ਬਿਨ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ

- ਏਸ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ
  ਜੇ ਖ਼ੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲਵਾਂ
  ਫਿਰ ਵੀ ਤਾਂ ਜੀਏਂਗੀ ਇਕੱਲੀ
  ਮੈਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਏਸ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

- ਪਰ ਤੇਰੇ ਵੱਖ ਹੋਣ ਤੇ
  ਜੇ ਖ਼ੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ ਮੈਂ
  ਫਿਰ ਵੀ ਤਾਂ ਜਾਵੇਂਗਾ
  ਹਵਾਲਾਤ ਜਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ

- ਚੱਲ ਛੱਡ
  ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਰਿਆ ਸਮਝ ਲੈ

- ਨਹੀਂ
  ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਰੀ ਸਮਝ ਲੈ

ਇਕ ਦੂਏ ਨੂੰ ਮਨ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਤਾਗੀਦ ਕਰਦੇ
ਪਰ
ਖ਼ੁਦਕੁਸ਼ੀ ਨਾਲੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ
ਜਿਉਂਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਰਿਆ ਸਮਝਣਾ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਆਪੋ ਆਪਣੀ

ਕਵੀ ਨੂੰ ਪਤਨੀ ਪੁੱਛਦੀ
ਤੁਸੀਂ ਭਲਾ ਚਾਲੀ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ?
ਕਵੀ ਮੁਸਕਰਾਇਆ
ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਹੋ ਗਏ
ਪਤਨੀ ਸਿਆਣਪੀ ਨੇੜਤਾ ਨਾਲ ਆਖਦੀ
ਪਰ 'ਆਪਾਂ' ਏਨੇ ਸਿਆਣੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ

ਆਪਾਂ ਦਾ ਅਰਥ
ਕਵੀ ਲਈ ਇਕ-ਵਚਨੀ ਹੋ ਕੇ
ਸੰਘ ਤੋਂ ਸਿਰ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪਰ ਚੁੱਪ

ਤੱਤੀ ਚੁੱਪ ਦੇ ਸੇਕ ਨਾਲ
ਸਿਰ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਪਿਘਲ ਕੇ
ਅੱਖਾਂ ਥਾਣੀਂ ਵਗਣ ਲੱਗਾ
ਪਤਨੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਓਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝਦੀ
ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਛੋਹ 'ਚੋਂ ਕਵੀ ਨੂੰ
ਪਤਨੀ ਅੰਦਰਲੀ ਤਸੱਲੀ ਭਰੀ 'ਵਾਜ ਸੁਣਦੀ
        ਲਗਦਾ ਕੁਛ ਸੁਧਰਨ ਦੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ
        ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ

ਕਵੀ ਦਾ ਹਾਸਾ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ
ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ

ਸਾਲ ਚੜ੍ਹਦੇ ਲਹਿੰਦੇ
ਉਮਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ
ਤੇ ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਹੋਣ ਦੀ
ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ
•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਅਰਦਾਸ

ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਦਈਂ
ਥੋੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਭੁੱਖ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀ ਪਿਆਸ ਦਈਂ

ਹਰ ਪਰ ਨੂੰ ਪਰਵਾਜ਼ ਤੇ ਹਰ ਪੇਟ ਨੂੰ ਦਾਣਾ ਮਿਲੇ
ਸਭ ਜੜਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਦਈਂ ਸਿਖਰਾਂ ਨੂੰ ਆਕਾਸ ਦਈਂ

ਸੁੱਖ ਲਈ ਤਰਲਾ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਪਰ
ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਵੇਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜਿਗਰਾ ਦਈਂ ਧਰਵਾਸ ਦਈਂ

ਲੋਅ ਦਾ ਝੂਠਾ ਚਾਅ ਤੇ ਨੇਰ੍ਹੇ ਦਾ ਸੱਚਾ ਖੌਫ਼ ਨਾ ਦਈਂ
ਦਿਨੇਂ ਜਗਦੀ ਅੱਖ ਦਈਂ ਰਾਤੀਂ ਜਗਦੀ ਆਸ ਦਈਂ

ਮੈਂ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਤੇ ਓਸ ਦੀ ਤੂੰ ਤੂੰ ਮੈਂ ਮੈਂ ਨਾ ਬਣੇ
ਹੋਵੇ ਨਾ ਭਾਵੇਂ ਏਕਤਾ ਪਰ ਸੁੱਚਾ ਸਹਿਵਾਸ ਦਈਂ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਨ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾ ਤੇ ਵਣ ਤੋਂ ਬਿਨ ਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਜਿਉਣ ਜੋਗੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਸਰਦਾ ਬਣਵਾਸ ਦਈਂ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਇਕ ’ਚ ਅਨੇਕ

ਇਕ ਤਾਰੇ ਨਾਲ
ਸੈਂਕੜੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਵੇ
ਤੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਇਕ ਨਾ ਦਿਸੇ
ਮੇਰੇ ਤਾਰੇ ਕਿਧਰੇ ਛਿਪੇ

ਇਕ ਤਾਰ ਵਿਚ
ਤਰਜ਼ਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵੇ
ਤੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਇਕ ਨਾ ਸੁਣੇ
ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਨਾ ਛਿੜੇ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਇਕ ਅੱਖ ਵਿਚ
ਸੁਪਨੇ ਕਈ ਲੱਖ ਵੇ
ਤੇਰਾ ਕਿਉਂ ਇਕ ਨਾ ਬਣੇ
ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਨਾ ਜਗੇ

ਇਕ ਲੋੜ ਲਈ
ਖੇਚਲਾਂ ਕਰੋੜ ਵੇ
ਜਿੰਦ ਕਿਵੇਂ ਅੰਬਰੀਂ ਉਡ਼ੇ
ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ

ਇਕ ਦੇਹ ਵਿਚ
ਅਣਮਿਣੀ ਤੇਹ ਵੇ
ਜਿਹੜੀ ਨਾ ਮਿਟਾਏ ਤੋਂ ਮਿਟੇ
ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਘੁੱਟ ਨਾ ਸਰੇ

ਇਕ ਰੱਬ ਵਿਚ
ਆ ਜਾਣ ਸਭ ਵੇ
ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਮਿਕ ਨਾ ਲੱਗੇ
ਮੈਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹੀ ਦਿਸੇ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਵੇ ਰਾਂਝਣਾ

ਜਿਹੜੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਤੂੰ ਰੰਗਿਆ ਏਂ
ਅਸੀਂ ਵੀ ਓਸੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹਾਂ

ਜਿਹੜੇ ਡੰਗ ਦਾ ਤੂੰ ਡੰਗਿਆ ਏਂ
ਡੰਗੇ ਓਸੇ ਡੰਗ ਦੇ ਹਾਂ

ਰੱਬ ਕੋਲੋਂ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਮੰਗਦਾ
ਅਸੀਂ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ

ਤੇਰੇ ਵਡੇਰੇ ਜੇ ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰੇ
ਅਸੀਂ ਵੀ ਪਿੱਛਿਓਂ ਝੰਗ ਦੇ ਹਾਂ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਨਦੀਏ ਨੀਂ

ਨਦੀਏ ਨੀਂ ਪਿਆਰੀਏ ਨਦੀਏ
ਮਿਲਣ ਤੈਨੂੰ ਜਦ ਆਵਾਂ
ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਮੰਗਾਂ
ਤੂੰ ਮੈਥੋਂ ਸਿਰਨਾਵਾਂ

ਨਾ ਹਿਰਖਾਂ ਨਾ ਚੀਕ ਪੁਕਾਰਾਂ
ਨੀਰ ਤੇਰੇ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਮਾਰਾਂ
ਚੋਭੀ ਅੱਖ ਹਵਾਵਾਂ

ਹਰ ਥਲ ਦਾ ਕੋਈ ਤਲ ਹੁੰਦਾ
ਮੇਰਾ ਆਪਾ ਜਲ ਥਲ ਹੁੰਦਾ
ਜਦ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਵਾਂ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਬਦਨ ਤੇਰੀ ਰੂਹ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ
ਇਹ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ ਛਲਾਵਾ
ਹੱਥ ਲਾਵਾਂ ਕਿ ਨਾ ਲਾਵਾਂ

ਤੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਨਾ ਭਾਵੇਂ ਹਾਣੀ
ਪਾਣੀ ਜੇਡ ਪਿਆਸ ਪੁਰਾਣੀ
ਪੀਵਾਂ ਕਿ ਮਰ ਜਾਵਾਂ

ਕੀ ਲੈਣਾ ਜਾ ਪਰਲੇ ਕੰਢੇ
ਹਰ ਕੰਢਾ ਜੋੜੇ ਤੇ ਵੰਡੇ
ਮੈਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਣਾ ਚਾਹਵਾਂ

ਆਦਿ ਅੰਤ ਬਿਨ ਤੂੰ ਲੰਮੇਰੀ
ਡੂੰਘੀ ਰਾਤ ਦੇ ਵਾਂਗ ਡੂੰਘੇਰੀ
ਮੈਂ ਇਕ ਕਿਣਕਾ ਗਾਵਾਂ

ਨਦੀਏ ਨੀਂ ਪਿਆਰੀਏ ਨਦੀਏ
ਮਿਲਣ ਤੈਨੂੰ ਜਦ ਆਵਾਂ
ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਮੰਗਾਂ
ਤੂੰ ਮੈਥੋਂ ਸਿਰਨਾਵਾਂ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਕਵੀ ਇਕੱਲਾ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ

ਕਿੰਨੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਸਰਦੀਆਂ
ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ਾਂ
ਅਨੁਭਵ ਬੋਧ
ਸੁਆਦ ਤੇ ਸੋਹਜ
ਕਿੰਨੇ ਰਸਤਿਆਂ ਤੋਂ
ਕਵੀ ਤੱਕ ਆਉਂਦੇ
ਰਲ਼ ਕੇ ਓਸ ਤੋਂ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਵਾਉਂਦੇ
ਕਵੀ ਇਕੱਲਾ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਜੋ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੱਕ ਆਉਣ ਦਿੰਦਾ
ਆਪਣੇ ਰਾਹੀਂ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦਿੰਦਾ
ਕਵੀ ਅਖਵਾਉਂਦਾ
ਉਂਜ ਕਵੀ ਇਕੱਲਾ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ

ਕਵੀ ਜਦ ਕਵਿਤਾ ਗਾਉਂਦਾ
ਸੁਣਾਉਂਦਾ
ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ
ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦਾਦ ਉਗਰ੍ਹਾਉਂਦਾ
ਜੋ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ
ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ
ਜੋ ਉਸ ਨਾਲ ਰਲ਼ ਕੇ ਕਵਿਤਾ ਰਚਦੇ
ਤਾਂ ਕਵੀ
ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਹੈ

ਪਰ ਇਸ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਖ਼ਬਰ
ਕਿਸੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਛਪਦੀ

•

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library

B-089567

ਜਸਵੰਤ ਜ਼ਫ਼ਰ ਬਹੁਤ ਬਾਰੀਕ ਅਵਲੋਕਨ ਵਾਲਾ ਦਾਨਸ਼ਵਰ ਹੈ। ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਇਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗੀ ਵਸਤ ਨੂੰ ਤੋਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਜਾਲਉ ਐਸੀ ਰੀਤਿ ਜਿਤੁ ਮੈਂ ਪਿਆਰਾ ਵੀਸਰੈ... ਇਸ ਨਾਨਕ-ਨਦਰ ਦੀ ਲੋਏ ਉਹ ਰੀਤਾਂ ਮਰਯਾਦਾਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਕਾਇਨਾਤ ਅਤੇ ਮਾਨਵ ਦੀ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਵਿਗਾਸ ਲਈ ਅੱਖਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਬਾਦੀ ਨਹੀਂ ਖੋਜੀ ਹੋਣਾ ਉਸਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ। ਉਹ ਵਸਤੂਆਂ, ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੌਲਿਕ, ਨਿਰਪੱਖ ਤੇ ਬੇਬਾਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਵੇਕ, ਵਿਨੋਦ ਤੇ ਵਿਡੰਬਨਾ ਵਾਲਾ ਸ਼ਖ਼ਸ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਉਹ ਸਾਡਾ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਕਵੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸੋਚ ਦੇ ਨਵੇਂ ਦਰ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

A Group of
Chetna Parkashan
Ludhiana | Kotkapura | Canada | USA
ISBN 817883635-1
9788178836355
EH BANDA KI HUNDA
₹150/-

Original with;
Jaswant Singh Zafar
Digitized by;
Panjab Digital Library